

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

SAŽETAK

2003. osnovan
Pravobranitelj
za djecu RH

2004. ustrojen
multidisciplinarni
tim

2007. otvoreni
uredi u Splitu,
Osijeku i Rijeci

2010. osnovana
Mreža mladih
savjetnika MMS

2013.
otvorena
Mala kuća
dječjih prava

15 GODINA

Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj

Donošenjem *Zakona o pravobranitelju za djecu*, u lipnju 2003. osnovano je specijalizirano, samostalno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj. U proteklih 15 godina susreli smo se s brojnim izazovima, ali i ostvarili niz postignuća.

Razvoj ove institucije ilustriraju neke izdvojene važne godine:

2018. susreti
s djecom i
jačanje
participacije

2019.
.....

DESETLJEĆE I POL RADA

- u brojkama

oko **16.600** pojedinačnih slučajeva,
14.000 različitih inicijativa i aktivnosti s djecom i za djecu,
preporuka, prijedloga, sastanaka,
obilazak približno **780** ustanova za djecu,
više od **570** općih preporuka za zaštitu prava djece,
323 prijedloga za izmjene ili donošenje zakona i drugih propisa,
organizacija **140** skupova, konferencija za novinare, izložbi,
pet međunarodnih konferencija,
održano oko **680** predavanja i radionica za stručnjake,
studente i učenike,
objavljeno 10 zbornika sa stručnih skupova i desetak drugih
publikacija o pravima djece.

Preostaje još mnogo bitaka za zaštitu djece,
za osnaživanje njihovog položaja u društvu
i za to da njihov glas bude što snažniji i da se čuje što dalje.

SADRŽAJ

1 UVOD	4
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	6
2.1 Osobna prava	7
2.1.1 Statusna prava	7
2.1.2 Pravo na privatnost	7
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	7
2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	8
2.1.3.2 Uzdržavanje	9
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	9
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	9
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	9
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	10
2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela	10
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	10
2.3 Obrazovna prava	11
2.4 Zdravstvena prava	11
2.5 Socijalna i ekonomska prava	13
2.5.1 Socijalna prava	13
2.5.2 Ekonomska prava	13
2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport	14
2.7 Pravosudno zaštitna prava	14
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	15
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	16
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	16
2.9 Diskriminacija	17
2.10 Ostala prava i nenadležnost	17
3 MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	18
4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE	18
4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	18
4.2 Prava djece s problemima u ponašanju	19
4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	20
4.4 Mediji i zaštita dječjih prava	20
4.5 Djeca u pokretu	20
4.6 Petnaest godina postojanja pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj	21
5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	21
6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI	21
7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	22
8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	22
9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	22
10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	23
11 MEĐUNARODNA SURADNJA	23
12 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	23
13 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE	24
14 ZAKLJUČAK	24

1 UVOD

Ovo je 16. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskom saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*, a donosi uvid u stanje prava djece iz perspektive našeg djelovanja tijekom 2018. godine te poziva hrvatsko društvo i institucije na djelovanje u cilju učinkovitije zaštite i provedbe dječjih prava.

Rezultati našeg istraživanja o participaciji djece u sustavu odgoja i obrazovanja u kojem je sudjelovalo više od 2700 djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi ukazuju da se djecu ne uvažava dovoljno i da većinom odraslima nije bitno što djeca misle. Posebno me zabrinjava rečenica „Ništa se neće promijeniti“, koju sam čula u razgovorima s djecom što upućuje na gubitak dječjeg povjerenja zbog dugotrajnog društvenog zanemarivanja dječjih prava i potreba. Jasno se nameće potreba za dodatnim ulaganjem u izgradnju odnosa između djece i odraslih.

Izvješće za 2018. godinu donosi pregled postupanja Ureda pravobraniteljice za djecu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece, sažeti prikaz općih inicijativa i niza drugih aktivnosti u kojima smo sudjelovali, prikaz rada Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice te preporuke za svako područje zaštite prava djece. Preporuke su poziv na akciju, na ulaganje dodatnih napora i ubrzanje djelovanja svih odgovornih tijela kako bi se u Republici Hrvatskoj u većoj mjeri promicala, štitila i ostvarivala prava djece. Vjerujem da to može dovesti i do povratka povjerenja djece u ostvarivanje promjena za koje su odgovorni odrasli.

Hrvatski sabor prihvatio je naše Izvješće o radu za 2017. godinu i potvrdio *Poslovnik o radu pravobranitelja za djecu*, čime su uspostavljeni formalni uvjeti za rad Ureda. U novi Poslovnik ugrađeno je i sudjelovanje djece u radu pravobraniteljstva za djecu kroz Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice ili MMS. Našim mladim savjetnicima osobito zahvaljujem na doprinosu i usmjeravanju inicijativa pravobraniteljstva za djecu tijekom 2018. godine. Ujedno je donesen i *Pravilnik o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu* te je izrađen *Strateški plan 2019.-2021. godine*.

U 2018. godini obilježili smo 15 godina djelovanja pravobraniteljstva za djecu. Učinili smo to provođenjem istraživanja, predstavljanjem inicijativa, zagovaranjem dječjih prava te izravnim radom i komunikacijom s djecom. Veliki broj prijava povreda prava djece te upita medija potvrđuje kontinuirani rast vidljivosti i prepoznatljivosti pravobraniteljstva te njegove uloge u zaštiti prava djece. I dok broj prijava odraslih raste, broj prijava djece i dalje je vrlo malen, što ukazuje na potrebu da proširimo svoju komunikaciju s djecom kako bi sva djeca bila upoznata sa svojim pravima i mehanizmima njihove zaštite.

Tijekom 2018. zaprimljeno je 1588 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, a usto se postupalo i u 748 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Uz navedeno, u više od 2000 razgovora osigurano je pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama našeg Ureda ili putem telefona. S ciljem unapređenja zaštite prava djece uputili smo 76 općih preporuka te smo sudjelovali u postupku donošenja ili izmjena 41 propisa kao što smo i sudjelovali u radu brojnih radnih skupina. Također smo posjetili 71 ustanovu i ostala mjesta na kojima borave djeca te ostvarili veći broj susreta s djecom. O dječjim pravima raspravljali smo na 25 stručnih skupova koje smo organizirali tijekom godine.

Nasilje nad djecom i među djecom ostaje jedno od gorućih područja zaštite prava djece i društva u cjelini, o čemu svjedoče brojne zaprimljene prijave, opće inicijative, ali i medijski praćeni incidenti. I dok nasilje nad djecom i među djecom ne staje, odgovarajuća sistemska prevencija i dalje izostaje.

Zabrinjava nastavak i porast smještaja najmlađe djece u ustanove, na što ukazuju rezultati našeg dugogodišnjeg istraživanja o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici.

Pravobraniteljstvo za djecu nastavilo je zagovarati provedbu preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta uključujući zagovaranje dječjeg proračuna putem kojeg se mogu pratiti ulaganja u djecu na nacionalnoj i lokalnoj razini.

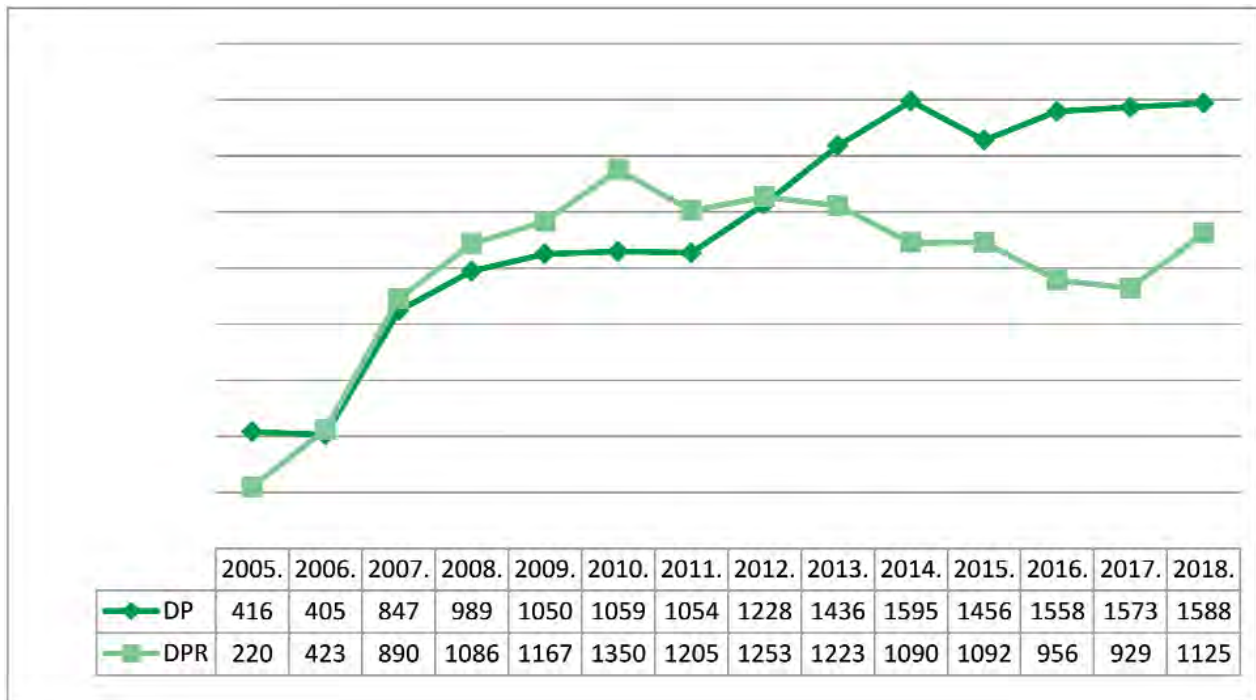
Budući da u 2019. obilježavamo 30. obljetnicu *Konvencije o pravima djeteta*, ovim putem pozivam donositelje odluka da uvrste dječja prava među prioritete predsjedanja Vijećem Europske unije u 2020. godini i tako doprinesu promicanju i zaštiti prava djece ne samo u Hrvatskoj, već i u Europskoj uniji.

Također pozivam učitelje, nastavnike, odgojitelje, skrbnike djece, stručnjake za rad s djecom, medije i udruge za djecu u Hrvatskoj da ovu obljetnicu obilježe šireći svijest o dječjim pravima u svojim zajednicama. Koncept dječjih prava još se uvijek dovodi u pitanje među nekim roditeljima, učiteljima i drugim stručnjacima, ne shvaća se da ljudska prava pripadaju svakome djetetu po rođenju i da ih se ne može oduzeti ni uvjetovati.

Na kraju, posebno ističem da rad ove institucije počiva na predanom radu i doprinosu svih djelatnica i djelatnika pravobraniteljstva za djecu, koji iz godine u godinu odgovaraju na sve veći broj prijava i upita građana i medija te provode sve veći broj aktivnosti i općih inicijativa za unapređivanje zaštite prava djece u društvu.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2005. do 2018.

Prijave pojedinačnih prava djece od 2005. do 2018.

Prijave pojedinačnih povreda prava	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Osobna prava	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	4	13	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38
Obrazovna prava	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318
Zdravstvena prava	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173
Socijalna prava	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45
Ekonomska prava	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68
Kulturna prava	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39
Pravosudno-zaštitna prava	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72
Sigurnost i zaštita djece					12	12	15	13	25	26	36	51	31	81
Diskriminacija					3	3	6	16	25	24	20	18	20	38
Nenadležnost					22	19	16	26	42	38	39	41	42	21
Ostalo	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5
UKUPNO	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2018. godine Ured pravobraniteljice za djecu radio je na 1588 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, a usto je postupao i u 748 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Preneseni predmeti primarno su odraz specifičnosti rada institucije pravobranitelja za djecu koji pojedine slučajeve prati kroz dulje razdoblje te na taj način donosi zaključke o stanju i tendencijama u radu različitih aktera u sustavu zaštite djece.

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2018.	Broj djece u 2018.	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	343	690	996	54
Prava djece kao članova društvene zajednice	11	38	25	18
Obrazovna prava	136	318	256	105
Zdravstvena prava	38	173	166	17
Socijalna prava	28	45	70	2
Ekonomska prava	46	68	102	2
Kulturna prava	29	39	28	17
Pravosudno-zaštitna prava	40	72	89	9
Sigurnost i zaštita djece	55	81	64	29
Diskriminacija	18	38	36	10
Nenadležnost		21	22	2
Ostala prava	4	5	3	2
UKUPNO	748	1588	1857	267

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji djece (845), i to majke u 489 slučajeva, očevi u 279, oba roditelja zajedno u 77 slučajeva. Po brojnosti prijava zatim slijede institucije u 339 slučajeva. Najčešće je riječ o Sanitarnoj inspekciji Ministarstva zdravstva (97), koja nam je prijavljivala slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece, a u velikom broju su nam se obraćale i obrazovne institucije (62), tražeći savjet i preporuku za postupanje ili prijavljujući povrede prava djece. Djeca su nam se osobno obratila u 20 slučajeva, pritužujući se na djelatnike škole - zbog nepravednog ocjenjivanja i neprofesionalnog ponašanja te zbog izloženosti vršnjačkom nasilju u školi, zatim na postupanje djelatnika centra za socijalnu skrb (CZSS) - zbog „prisiljavanja“ na kontakt s roditeljem s kojim ne stanuju, zbog smještaja u udomiteljsku obitelj, a žalila su se i na neefikasnost sustava u ostvarivanju uzdržavanja te na postupanje policije u slučaju prijave neprimjerenih i ugrožavajućih postupanja susjeda. U jednom slučaju dijete nam se obratilo nezadovoljno odnosom s majkom. Djeca su tražila informacije i o pravima djece kao potrošača, a u pripremi za sjednicu razrednog vijeća tražili su i informacije vezano uz način sufinanciranja troškova prijevoza za učenike.

Od 1588 prijava zaprimljenih u 2018. ponovno je najviše prijava povezanih s problemima u ostvarivanju roditeljske skrbi (350), povredama obrazovnih prava (318), s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (233), zdravstvenim pravima (173), pravom na sigurnost i zaštitu (81), pravima djece u pravosudnom postupku (72), povredom prava na zaštitu privatnosti (72) i ekonomskim pravima (68). Zatim slijede povrede socijalnih prava (45), kulturnih prava djece (39), prava djece kao članova društvene zajednice (38), prijave diskriminacije (38) i niza drugih prava djece.

2.1 OSOBNA PRAVA

U području osobnih prava primili smo ukupno 690 prijava koje prikazujemo u sljedećoj tablici:

Osobna prava

OSOBNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2018.	Broj djece u 2018.	
				Grupa djece
Pravo na život	2	3	3	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	3	5	5	
Pravo na prijavu rođenja	9	13	40	
Pravo na stjecanje državljanstva	1	3	3	
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	185	350	518	5
Posvojenje	1	5	9	1
Pravo na zaštitu od nasilja	97	179	254	29
Zanemarivanje	33	54	83	1
Skrbništvo		1		1
Udomiteljstvo	1	5	5	2
Pravo na djetetovu privatnost	11	72	76	15
UKUPNO	343	690	996	54

2.1.1. Statusna prava

Najveći broj prijava i obraćanja stranaka u ostvarivanju statusnih prava djece i nadalje bilježimo u slučaju **roditeljskog konflikta**, kad oba roditelja zajednički skrbe o djeci te, u skladu s time, zajednički trebaju donositi odluke koje se odnose na statusna prava djece. Najistaknutiji problemi javljaju se pri izdavanju isprava za dijete. Praksa CZSS-a koji nerijetko u takvim situacijama upućuju na sudsko razrješenje spora, iako imaju mehanizme razrješenja sukoba roditelja, usporava ostvarivanje prava djeteta.

Pravo djece na međunarodnu zaštitu - Zabrinjava nas postupanje policije prema djeci nezakonitim migrantima. S pozicije zaštite prava djece svakako zabrinjava podatak o 196 rješenja o protjerivanju djece u nezakonitom boravku po skraćenom postupku. Dodatno nas zabrinjavaju i slučajevi na koje ukazuju udruge koje se bave pružanjem pomoći migrantima, a koje ukazuju na navodno neprimjereno postupanje policijskih službenika prema nezakonitim migrantima, uključujući i djecu, kao i sumnja da se djeci koja pokušavaju nelegalno ući u Hrvatsku onemogućuje pristup teritoriju ili ih se nakon što su ušla u zemlju vraća, a da se pritom ni ne pokuša ispitati u kakvoj se zaista nevolji nalaze i trebaju li pomoć.

2.1.2 Pravo na privatnost

U 2018. godini postupali smo u 72 pojedinačna slučaja u vezi s djetetovim pravom na privatnost (sedam više nego u 2017.), a prijave su se odnosile na 76 djece i 15 grupa djece. Postupali smo u još 115 slučajeva povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti i dostojanstva djece (primjerice, u području povrede pravosudnih, participativnih ili osobnih prava djece). Najviše prijava odnosilo se na prijave povreda privatnosti djece u medijima - sredstvima javnog informiranja (novinama, portalima, televiziji), zatim u institucijama, i to u školama i vrtićima, bolnicama i sportskim društvima, ali i na ostalim mjestima te u obitelji. Roditelji su se prituživali na povredu osobnih podataka ili privatnosti djece od strane fizičkih i pravnih osoba, ali i institucija u kojima su djeca privremeno ili trajno smještena. Niz slučajeva povreda privatnosti i dostojanstva djece bile su povod iznošenju naših **stajališta/preporuka o sveobuhvatnoj zaštiti prava i interesa djece**. Posebnu pažnju posvetili smo **zaštiti dostojanstva djece**. I dalje je potrebno sustavno i kontinuirano informirati građane i institucije o zaštiti osobnih podataka, zaštiti privatnosti i dostojanstva djeteta te o posljedicama nezakonite obrade i raspolaganja osobnim podacima djece.

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Primili smo 350 prijava u vezi sa zaštitom prava 518 djece i pet grupa djece. Od toga, najveći broj slučajeva, 231 ili 66%, odnosi se na **ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi**. Slijede obraćanja vezana uz **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** kojih je bilo 76 ili 21,7%. Djetetovo **uzdržavanje** razlog je za 43 obraćanja (12,3%).

U ovom području sva obraćanja stranaka motivirana su nepovoljnim obiteljskim okolnostima u kojima se dijete našlo. Najčešće su vezana uz prekid obiteljske zajednice, razvod i nemogućnost postizanja dogovora u pitanjima koja se tiču djeteta ili se odnose na slučajeve u kojima je dijete žrtva nasilnog postupanja ili zanemarivanja. Najčešći razlog obraćanja našem Uredu su **pritužbe građana na rad nadležnih tijela**. Kroz pritužbe često izražavaju nepovjerenje u rad institucija, nezadovoljstvo stručnim procjenama i mišljenjima CZSS-a ili vještaka te nezadovoljstvo odlukama suda. Vrlo često su u pozadini prijava izrazito konfliktni odnosi među roditeljima, a ponekad i među ostalim članovima obitelji. Sustav zaštite prava i interesa djece na općoj razini nije učinkovit. Način na koji sustav funkcionira nedovoljno je usmjeren na nužnu međuresornu suradnju u prevenciji povreda dječjih prava pa do reakcije i suradnje dolazi tek nakon što se povreda djetetovog prava već dogodi. Situacija je posebno zabrinjavajuća u pogledu intervencija usmjerenih na zaštitu djece koja stanuju u izoliranim područjima, posebice na otocima.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi odnosi se najveći broj slučajeva u ovoj cjelini, ukupno njih 231. Od toga se 115 slučajeva odnosi na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, 105 na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, a 11 na susrete i druženje djece s članovima obitelji. U ovoj se problematici često susrećemo s visoko-konfliktnim prekidima braka ili izvanbračne zajednice roditelja (**visoko-konfliktni razvodi**). Te slučajeve obilježava nemogućnost postizanja dogovora oko pitanja koja se tiču djeteta, loša komunikacija između roditelja, uz prebacivanja i pritužbe i česte prijave različitim institucijama. Poseban problem predstavljaju višestruka vještačenja i/ili razgovori djece s različitim stručnjacima, liječnicima, psiholozima, socijalnim radnicima, u koje roditelji djecu uključuju samoinicijativno, neovisno o tome rade li ti stručnjaci u okviru sustava zdravstva, socijalne skrbi ili civilnog društva. Da bi prava i interesi djeteta bili odgovarajuće zaštićeni, nužno je osigurati pravovremenu i učinkovitu provedbu odluka koje su donesene na temelju procjene najboljeg interesa djeteta. Postupci ovrhe, kao i kazneni postupci vezani uz povredu djetetovog prava traju dugo, čime se umanjuje mogućnost pravodobne zaštite djeteta. Dodatna otežavajuća okolnost je i medijska ekspanzija pojedinih slučajeva što ima dugotrajan nepovoljan učinak na djecu.

Reakcije sustava u pravilu su spore i nedovoljno djelotvorne, posebno u pogledu prepoznavanja i reagiranja na manipulaciju djecom. Veliki problem je dugotrajnost sudskih postupaka. U manjim sredinama kronično **nedostaje sustav podrške** djeci i obiteljima, u vidu savjetovališta, škola za roditelje i stručnjaka, posebice u zaštiti mentalnog zdravlja. U pojedinačnim slučajevima zamjetne su poteškoće u vezi s provedbom pravomoćnih i izvršnih sudskih odluka, što ukazuje na potrebu jačanja međuresorne suradnje. I dalje su prisutne poteškoće u ostvarivanju prava djece na sudjelovanje u postupcima i izražavanje mišljenja te nerazumijevanje i nesnalaženje onih koji bi to pravo, u okviru postupaka, trebali štiti.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb - Zbog nedovoljno razvijene mreže pružatelja usluga, kao i preopterećenosti djelatnika CZSS-a, izostaje aktivan rad s obitelji te djeca godinama ostaju smještena izvan obitelji. I dalje je prisutan problem trajanja privremenog smještaja koji se kao socijalna usluga ograničenog trajanja, usprkos zakonskoj regulativi, pretvara u dugotrajan smještaj. U slučajevima povjeravanja ustanovama socijalne skrbi djece s problemima u ponašanju, koju roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati, i dalje uočavamo nedovoljno odlučnosti CZSS-a i sudova da nesuradnim i ugrožavajućim roditeljima oduzmu pravo na stanovanje s djetetom. Vezano uz predmete lišenja prava na roditeljsku skrb uočavamo da se CZSS-i i dalje teško odlučuju na pokretanje tih postupka pred nadležnim sudom, a kad se postupci i pokrenu, predugo traju.

2.1.3.1. Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

U ovom je izvještajnom razdoblju završio *Plan transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi 2011. - 2016. (2018.)*, koji nije rezultirao ciljanim smanjenjem broja smještene djece u institucijama. On je ipak doveo do određenih promjena kao što su: transformacija šest domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u centre za pružanje usluga u zajednici (četiri doma su u potpunosti transformirana), povećanje broja djece smještene u udomiteljske obitelji, blagi pad broja djece na smještaju u ustanovama socijalne skrbi te razvoj novih usluga socijalne skrbi. Kroz kontakte s djelatnicima CZSS-a i domova te s udomiteljskim udrugama, saznajemo da su teškoće na terenu gotovo nepromijenjene u odnosu na prethodna razdoblja, a odnose se na: veliki broj djece u institucijama; nedostatak udomiteljskih obitelji; neravnomjernu teritorijalnu zastupljenost udomiteljskih obitelji; nepostojanje profesionalnog udomiteljstva; nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama; nedostatak specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s poremećajima u ponašanju te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedovoljnu podršku udomiteljima; nedostatnu edukaciju i superviziju; neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih te neredovitu obilasku udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a.

U 2018. donesen je novi *Zakon o udomiteljstvu*¹, čije su glavne novosti profesionalizacija, specijalizirano udomiteljstvo i intenzivniji razvoj stručne podrške. Doneseni zakon je korak naprijed u području razvoja udomiteljstva, ali ostavlja još mnogo prostora za mjere koje će trebati naknadno utvrđivati kako bi se ovo osjetljivo područje doista uredilo u najboljem interesu djece.

¹ NN 115/18.

Dodatni efekt transformacije domova je i smanjenje smještajnih kapaciteta u ustanovama. Uz istodobni manjak kapaciteta u udomiteljskim obiteljima, događa se da su CZSS-i prisiljeni tražiti udomiteljsku obitelj po kriteriju „slobodnog mjesta“, a ne prema potrebama djeteta i mogućnosti udomiteljske obitelji da odgovori na te potrebe. U ovom se izvještajnom razdoblju ponovno aktualizirao i problem reguliranja osobnog identifikacijskog broja za djecu koja su posvojena prije 2015., te smo stoga nadležne institucije obavijestili da se o rješenju navedenog problema treba voditi računa kroz donošenje novog *Obiteljskog zakona*, koji je najavljen.

Prema podacima iz istraživanja Ureda pravobraniteljice za djecu, iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici tijekom 2018. posvojeno je 22 djece, što je za četvero više nego u 2017. Zabrinjava podatak da se povećao broj djece koja se nalaze u socijalnim ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a koja imaju ispunjene zakonske pretpostavke za posvojenje. U 2018. te je djece u ustanovama bilo 74, dok ih je 2017. bilo 60. Poteškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na ovu skupinu djece iste su kao i prijašnjih godina te ne zamjećujemo napredak u zaštiti dječjih prava. Bez dovoljnog broja stručnih djelatnika u sustavu socijalne skrbi, financijskih sredstava, kontinuirane edukacije djelatnika te stručne pomoći i potpore, neće biti vidljivi rezultati planiranih aktivnosti u procesu zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Bez ulaganja u djelatnost socijalne skrbi neće biti ni pozitivnih pomaka u prevenciji izdvajanja djece iz obitelji, niti u kvaliteti skrbi u institucijama i udomiteljskim obiteljima.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Tijekom 2018. primili smo ukupno 43 pisana upita i pritužbe u vezi s uzdržavanjem. Iz nekih pritužbi vidljivi su i manipulativni postupci obveznika uzdržavanja koji ne izvršava svoju zakonsku obvezu, ali i nezadovoljstvo funkcioniranjem sustava zaštite ovog dječjeg prava te radom sudova, CZSS-a, Financijske agencije, MDOMSP-a ili odvjetnika. Kao glavni razlog pritužbi uglavnom se ističe dugotrajnost i neučinkovitost postupaka. Pomoć države u vidu privremenog uzdržavanja vremenski je ograničena i nedostatna jer iznosi samo 50% zakonskog minimuma uzdržavanja. Na zaprimljenim pritužbama na ovršni postupak, koje su najzastupljenije u području uzdržavanja, temeljili smo prijedloge za izmjenу i dopunu propisa.

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Zaprimili smo 233 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci kojem je bilo izloženo ukupno 337 djece. Od toga se 179 prijava odnosilo na nasilje nad djecom, a 54 prijave na zanemarivanje djece.

Prijave nasilja i zanemarivanja 2011. - 2018.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Nasilje u obitelji	85	108	85	78	68	68	61	62
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	60	68	76	50	68	79	90	68
Nasilje u drugim ustanovama	11	5	9	18	2	8	11	10
Ostalo nasilje	59	51	48	47	40	42	41	39
Zanemarivanje	58	63	55	70	69	75	82	54
UKUPNO	273	295	273	263	247	272	285	233

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Od zaprimljene 62 prijave nasilja u obitelji najveći broj odnosio se na fizičko nasilje nad djecom. Na zanemarivanje skrbi o djeci odnosile su se 54 prijave. Postupajući po navedenim prijavama uočavamo da je nužno kontinuirano ulaganje u preventivne programe, edukaciju i superviziju stručnjaka, kao i zapošljavanje dodatnog broja djelatnika, što zahtijeva dodatna ulaganja države u području zaštite djece od obiteljskoga nasilja. Uz međuresornu suradnju sustava socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih institucija, policije, državnog odvjetništva, sudova, zdravstva i drugih institucija, uz odgovarajuće uključivanje medija, potrebno je stalno ukazivanje na neprihvatljivost bilo kojeg oblika nasilja, kao i pravovremena reakcija i odgovarajuće sankcije za sve takve slučajeve.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

O nasilju saznajemo putem prijava, obilazaka te praćenjem objava u medijima. U školama je najčešće prisutno vršnjačko nasilje, ali i nasilje odraslih nad djecom. Škole nemaju dovoljno učinkovite mehanizme za sprečavanje i suzbijanje **vršnjačkog nasilja**. Preventivne strategije škole nisu temeljene na potrebama te nisu svi programi utemeljeni na znanstvenim spoznajama ni evaluirani. U kreiranju strategije i planiranju aktivnosti nisu uključena djeca ni roditelji. Putem

vanjskih suradnika provode se i neke aktivnosti upitne vrijednosti, ponekad i bez odobrenja AZOO-a ili MZO-a. Škole na nasilje najčešće reagiraju jednokratnim aktivnostima (obavljanje razgovora i izricanje pedagoških mjera, obavještanje drugih službi) koje ne dovode do unapređivanja odnosa ni do smanjenja nasilja. Ne izrađuju se individualni planovi podrške u školi za djecu koja trpe i onu koja čine nasilje. Škole se nedovoljno bave **online nasiljem**, misleći da to nije u njihovoj nadležnosti ili ne prepoznaju njegovu težinu i štetnost posljedica za dijete koje trpi. Stručne službe nisu ekipirane multidisciplinarnim stručnjacima, a učiteljima i nastavnicima nedostaje specifičnih znanja za nošenje s pojavom nasilja. U slučajevima nasilnog ponašanja **djelatnika škole** koje ne predstavlja kazneno djelo, nedovoljna je odlučnost sustava da se to sankcionira primjenom radno-pravnih propisa. No, nema ni dovoljno odlučnosti da se djelatnika osumnjičenog za kazneno djelo udalji s radnog mjesta dok se ne steknu formalno pravi uvjeti za njegovu suspenziju (pravomoćnost optužnog akta). Do tada djelatnik i po nekoliko mjeseci može biti u kontaktu s djecom, uključujući i dijete na čiju štetu je počinio kazneno djelo. Uočili smo da, osim roditelja, i pojedini djelatnici škole bez ograničenja iznose informacije o djeci i događaju **u medijima** kršeći time njihova brojna prava.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Dobivamo i prijave koje se odnose na **nasilje u domovima socijalne skrbi, ustanovama za djecu s teškoćama u razvoju (TUR), sportskim klubovima, susjedstvu, javnom prijevozu, hitnom medicinskom prijemu, na ulici i na drugim javnim prostorima**. Nasilje nad djecom na tim mjestima čine vršnjaci i odrasli. Obraćali su nam se roditelji, djelatnici ustanova, djeca, susjedi i drugi građani, a neke prijave bile su anonimne. O nasilju saznajemo i iz komunikacije s djecom prilikom obilaska institucija te iz medija. Neke prijave pokazale su se neutemeljenima ili su proglašene neutemeljenima nakon provedenoga nadzora. Prijave i obavljene nadzori ukazuju da je prisutno vršnjačko i nasilje odraslih nad djecom u **domovima socijalne skrbi** te na nedovoljnu odlučnost sustava u poduzimanju mjera i aktivnosti za suzbijanje i sprječavanje nasilja. Nasilje i neprimjereno ponašanje vozača i konduktera u **javnom prijevozu** upućuje na nedovoljnu svjesnost i educiranost djelatnika o komunikaciji s djecom putnicima. U povodu neprimjerenog i nasilnog ponašanja trenera u **sportskim klubovima** upozorili smo da, osim formalnih stručnih kriterija za rad, oni nužno moraju imati i pedagoške kompetencije za rad s djecom. Neki roditelji prijavljuju nam **nasilje susjeda** nad djecom, a isto tako i susjedi prijavljuju da djeca „ometaju njihov mir“. U takvim slučajevima upozorimo odrasle na potrebu mirnog rješavanja nesuglasica i izbjegavanja sukoba i uključivanja djece u međusobne razmirice, kao i na mogućnost prijave nadležnim institucijama.

2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela

Samo tri pojedinačne prijave Uredu odnosile su se na nasilje putem interneta, što ne odražava stvarno stanje. No, sa držaji upita stručnjaka i roditelja ukazuju na nesigurnost odraslih u postupanjima u zaštiti djece na internetu. U prethodnoj godini učinjeni su pomaci u pogledu propisa na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Među ostalima, Odbor ministara Vijeća Europe usvojio je Preporuku o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju. Uočljiv je napredak u obuhvatu djece, nastavnika i roditelja uključenih u obrazovanje o sigurnosti na internetu i medijskoj pismenosti, uglavnom zahvaljujući aktivnostima civilnog sektora. No, te su aktivnosti često slabo povezane i neusklađene te ne pokrivaju jednako sva geografska područja ni svu djecu. Potrebno je veće sudjelovanje Ministarstva znanosti i obrazovanja usvajanjem nacionalnog kurikulumu za razvoj medijske i digitalne pismenosti kao zajamčenog standarda u svim školama.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljsko pravnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija.

Tijekom godine dobili smo 38 prijava koje su se odnosile na 25 djece i 18 grupa djece. Prijave su se uglavnom odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija, pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima i u školi te pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti.

I dalje je prisutan problem nepoznavanja i nerazumijevanja svrhe prava djeteta na sudjelovanje u društvu te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju tog prava. Potrebna je edukacija stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na participaciju, podizanje svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava, ali i promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih. Kreiranjem prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta, što je odgovornost odraslih, djetetu od najranije životne dobi poručujemo da cijenimo i poštujemo njegovo mišljenje i njega kao osobu, čime ga potičemo i da se s poštovanjem odnosi prema drugima.

Potrebno je povećati mogućnosti za aktivnu participaciju djece u lokalnoj sredini, i to neovisno o njihovoj dobi, što se može postići kroz aktivan rad **dječjih gradskih vijeća i savjeta mladih**. U nekim lokalnim sredinama kroz ova tijela raspravlja se s djecom i mladima o tome kakve sadržaje i resurse - igrališta, domove, klubove i druga okupljališta za djecu i mlade - trebaju. Tu rasprava treba proširiti i na njihovo aktivno sudjelovanje u donošenju odluka koje se tiču odgojno-obrazovnog sustava, kulture, sporta, informiranja i slično.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

U 2018. godini zaprimili smo 318 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, u ukupnom broju prijava Uredu, na drugom su mjestu po brojnosti.

Najveći broj prijava odnosio se na povrede prava djece u osnovnoškolskom obrazovanju (126), potom u predškolskom odgoju i obrazovanju (72), a najmanje prijava odnosilo se na srednjoškolsko obrazovanje (32). Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosile su 92 prijave. Prema sadržaju, prijave su se odnosile na: dostupnost odgoja i obrazovanja; sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete; kadrovske uvjete te programe i sadržaje; međusobne odnose radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu; suradnju odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djece te na primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

Na svim razinama odgoja i obrazovanja i dalje postoje značajne razlike u pogledu dostupnosti odgoja i obrazovanja, sigurnosnih, prostornih i organizacijskih uvjeta među institucijama kao i razlike u ulaganjima od strane države i osnivača. Zamjetan je i nejednak angažman čelnika ustanova u osiguravanju odgovarajućih uvjeta za odgojno-obrazovni rad te za zaštitu prava svakog pojedinog djeteta. Pritužbe na nezakonito, neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje odgojno-obrazovnih radnika prema djeci te na povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnom procesu ukazuju na nedovoljan senzibilitet pojedinih odgojno-obrazovnih radnika prema individualnim potrebama djece te na propuste sustava u zaštiti njihovih prava. Stoga je nužna uspostava sustava licenciranja kojim bi se omogućila periodična provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom te povećala razina zaštite dječjih prava. Sustavno obrazovanje iz građanskog odgoja i odgoja za ljudska prava mora se osigurati svoj djeci u Hrvatskoj, a i budućim djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova koji se, u okviru redovitih programa na fakultetima, trebaju osposobiti za ostvarivanje tih obrazovnih sadržaja.

U području obrazovanja **djece s teškoćama u razvoju** (TUR) zabilježen je porast prijava, dok je i nadalje najveća zastupljenost kršenja prava u osnovnoj školi. Područja u kojima se najčešće krše prava djece s TUR su: osiguravanje podrške za djecu u vidu pomagača u vrtiću i pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, upis i određivanje opsega boravka djeteta u vrtiću te provedba primjerenog programa školovanja. Stoga smatramo potrebnim žurno donijeti protokol o postupanju tijekom provedbe upisa u vrtić za djecu s TUR, kao i zakonodavno urediti podršku pomagača u vrtiću za djecu s TUR. Ove je godine pojačana zajednička inicijativa dva pravobraniteljska ureda (Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Ureda pravobraniteljice za djecu) i Ureda UNICEF-a za kreiranje javne politike rane intervencije u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 173 pojedinačne prijave koje su se odnosile na 166 djece i 17 grupa djece te u općim inicijativama.

Obišli smo dvije zdravstvene ustanove i uputili četiri preporuke usmjerene cjelovitom sustavu zaštite. Sudjelovali smo u javnom savjetovanju u postupku donošenja *Zakona o zdravstvenoj zaštiti*, te izmjenama *Zakona o hrani* i savjetovanju o Prijedlogu *Pravilnika o Školskoj shemi voća i povrća te mlijeka i mliječnih proizvoda*. Dali smo mišljenje na Konačni prijedlog *Zakona o djelatnosti psihoterapije*. Predložili smo izmjene i dopune *Zakona o igrama na sreću*, koje se odnose na oglašavanje igara na sreću te *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, koje se odnose na udaljenost casina, automat klubova i kladionica od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca.

Sudjelovali smo na tri tematske sjednice u Hrvatskom saboru u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece, od kojih smo jednu inicirali i aktivno sudjelovali u njezinoj pripremi. Aktivno sudjelujemo u radu Povjerenstva za unapređenje sveobuhvatne zaštite zdravlja djece, koje je osnovala Vlada RH. Kroz rad u savjetodavnoj skupini projekta uključeni smo u Projekt Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) „Živjeti zdravo“, u dijelu koji se odnosi na zdravstveno obrazova-

nje o mentalnom zdravlju. Podržali smo Projekt nadziranog četkanja zubi u dječjim vrtićima i školama, koji je nastao u suradnji Ministarstva zdravstva i HZJZ-a, s ciljem prevencije karijesa u dječjoj dobi te izrade preporuka za provođenje ove aktivnosti na nacionalnoj razini. Organizirali smo međuinstitucionalni sastanak radi unapređivanja suradnje stručnjaka iz različitih institucija koji se bave zaštitom prava djeteta u obitelji u slučaju kad odluke roditelja, vezane za zdravstvenu zaštitu djeteta, nisu u djetetovom interesu. Sudjelovali smo u radu Programskog odbora za unapređenje asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije u sklopu UNICEF-ovog projekta o potpomognutoj komunikaciji i asistivnoj tehnologiji.

Najveći broj prijava u ovom području (114) dobili smo od institucija, što su uglavnom obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravstva o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete. Roditelji su nam se obratili u 45 slučajeva, a ostali u 14 slučajeva. Prijave su se odnosile na nezadovoljstvo roditelja načinom komunikacije i odnosom zdravstvenih radnika prema njima i djeci, na zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR, zaštitu prava djece koja boluju od kroničnih bolesti te djece stranaca s privremenim boravkom u Hrvatskoj. Upoznati smo s problemima otežane dostupnosti zdravstvenih usluga djeci - zbog nepostojanja određenih stručnjaka u mjestu stanovanja djeteta, udaljenosti zdravstvene ustanove od mjesta stanovanja, dugog čekanja na ostvarivanje određene zdravstvene usluge zbog čega su roditelji primorani koristiti usluge privatnika. Roditelji čija djeca imaju posebne prehrambene potrebe obraćaju nam se s upitima na koji način te potrebe mogu biti osigurane u školama i u dječjim vrtićima. Obraćaju nam se i s upitima o ostvarivanju roditeljskih prava, kao što su bolovanje za njegu djeteta, roditeljski dopusti i naknade te ostvarivanje prava na uvid u medicinsku dokumentaciju djeteta. Javljaju se i roditelji nezadovoljni rješenjima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u vezi s ostvarivanjem prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Najviše prijava odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepi dijete** protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi, o čemu nas obavještava sanitarna inspekcija. Obraćali su nam se i dječji vrtići i roditelji koji odbijaju cijepiti dijete. Naše je stajalište da je cijepljenje pravo djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. *Konvencije o pravima djeteta*. Dosljedno postupanje prema Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima² pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo i ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece u smislu *Zakona o suzbijanju diskriminacije*.³

12

U pogledu uvjeta liječenja djece i adolescenata s **teškoćama mentalnog zdravlja** poboljšani su prostorni i kadrovski uvjeti liječenja djece u KBC-u Osijek. I dalje su nedostatni resursi za liječenje djece u Dalmaciji, budući da KBC Split nema mogućnost stacionarnog liječenja djece, neodgovarajući su prostorni uvjeti u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu, a problem je i neodgovarajuća stručna pomoć djeci koja uz PUP imaju i teškoće mentalnog zdravlja, na što smo upozorili na tematskoj sjednici Hrvatskoga sabora o zaštiti mentalnog zdravlja djece.

U Hrvatskoj nije dobro razvijen cjelokupni sustav prevencije samoubojstava, liječenja i tretmana, praćenja te sveobuhvatne zaštite djece koja su u riziku za samoubojstvo ili su ga pokušala. Zabrinjavajuća je učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta** među djecom, izloženost djece **energetskim napicima**, kao i sudjelovanje djece u **igramu kladenja**, unatoč zakonskim zabranama.

U pogledu zaštite prava djece koja se liječe od **malignih bolesti**, još nije riješeno pitanje organizacije „škole u bolnici“ za srednjoškolce, na što smo ukazali MZO-u u preporuci za školsku godinu 2017./2018. Zalažemo se za donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi.

U pogledu liječenja djece koja boluju od **rijetkih bolesti**, a čije liječenje se provodi vrlo skupim lijekovima koji nisu na listama HZZO-a, naglašavamo da cijena lijeka ne smije biti prepreka liječenju djeteta. Odluku o tome postoje li medicinske indikacije za liječenje određenim inovativnim lijekom trebaju donositi neovisna stručna liječnička povjerenstva. Putem preporuka sudjelujemo i u procesu podizanja razine zaštite prava djece s **dijabetesom tip I**. Preporučili smo da se uređaji (senzori) za kontinuirano mjerenje razine glukoze u međustaničnoj tekućini osiguraju djeci na račun HZZO-a, što je prihvaćeno. U preporuci MZO-u na početku školske godine istaknuli smo potrebu suradnje škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika za pružanje prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. I djelatnici sustava socijalne skrbi koji rade s djecom trebali bi biti educirani o provođenju ovih postupaka, na što smo ukazali u preporuci MDOMSP-u.

Pratimo postupanje MZO-a i Ministarstva zdravstva u vezi s problematikom **vegetarijanskih i veganskih obroka** djece u odgojno-obrazovnim ustanovama s posebnim naglaskom na predškolske ustanove. Kod ostvarivanja **terapijskih postupaka za djecu s TUR** događa se da se djeci omogućuje terapija u minimalnom, a ne u optimalnom opsegu unutar zdravstvenog sustava. Terapije nastavljaju obavljati u privatnim ordinacijama, što je financijski iscrpljujuće. Zabrinjava i pojava sve šire primjene **alternativnih metoda liječenja** i intervencijskih pristupa čija učinkovitost nije dokazana.

² NN 105/02, 55/06 i 121/17.

³ NN 85/08, 112/12.

U pogledu **zdravstvene zaštite djece-stranaca** jednaki standard zdravstvene zaštite trebaju uživati sva djeca na privremenom boravku u RH. U situacijama u kojima **roditelji odbijaju dati suglasnost za indicirano liječenje**, čime ugrožavaju djetetovu dobrobit, podržavamo brzu reakciju zdravstvene ustanove koja je u interesu djeteta. Potrebno je izraditi protokol koji će odrediti način postupanja i suradnje institucija kako dijete ne bi gubilo vrijeme za liječenje. Pratimo situaciju vezanu za najavu izgradnje **središnje nacionalne dječje bolnice**, u kojoj očekujemo podizanje standarda uvjeta liječenja djece te organizaciju rada i prostora koji bi osigurao visoku razinu humanizacije bolničkog liječenja djece. No, svjesni smo da će do njezinoga stavljanja u funkciju proći još dosta vremena, a djeca koja su u potrebi svoje pravo na najviši standard zdravstvene skrbi moraju ostvariti sada.

2.5. SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U 2018. godini primili smo ukupno 113 prijava povreda socijalnih i ekonomskih prava od čega se njih 45 odnosilo na socijalna, a 68 na ekonomska prava.

Godinama se zalažemo za uspostavu *Dječjeg proračuna* kako bi sredstva namijenjena djeci bila uočljiva u proračunima te zaštićenija od „rezanja“ u vrijeme krize. Ove je godine ostvaren napredak, koji pozdravljamo, te su ministarstva prikupljala potrebne podatke, preuzimala obveze i poduzimala potrebne aktivnosti u cilju njegova konačnog donošenja.

U Hrvatskoj su i dalje prisutni problemi kao što je: visoki rizik od siromaštva (uz jako izražene regionalne razlike), nezaposlenost, dugotrajnost siromaštva, ograničen napredak u poboljšanju sustava socijalnih naknada, manjak kadra u CZSS-ima, zabrinjavajuće stanje vezano za mlade koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju te nedovoljan broj djece uključene u predškolski odgoj i obrazovanje.

2.5.1. Socijalna prava

Od ukupno 45 pojedinačnih predmeta vezanih za zaštitu socijalnih prava najveći se broj odnosio na doplatak za djecu te na roditeljske i roditeljske potpore.

Nadležnim smo tijelima ukazali na povrede prava i interesa djece u postupku priznavanja prava na doplatak za pomoć i negu, zatim u primjeni zakonskih odredbi o pravu na doplatak za djecu te o isplati obiteljske mirovine korisnicima (među kojima su djeca) koji stanuju na istoj adresi na račun samo jednog korisnika. Dostavili smo i prijedloge za poboljšanja, no oni nisu uvaženi.

Uočavamo dugotrajnost postupaka za ostvarivanje prava djece s TUR iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog sustava te problem neinformiranosti roditelja djece s TUR o pravima radi čega smo inicirali osmišljavanje brošure (letka) s informacijama o ovim pravima i uslugama.

2.5.2. Ekonomska prava

U području ekonomskih prava primili smo ukupno 68 prijava. Najveći broj odnosio se na pravo djece na primjeren životni standard (35), zatim na zaštitu imovinskih prava djeteta (20), gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova (11) te dvije pojedinačne prijave vezano uz neprimjereno oglašavanje. Prijave su se odnosile na 102 djece i dvije grupe djece. Uz pisane pritužbe zabilježili smo i 55 usmenih obraćanja i upita građana o mogućnostima zaštite ekonomskih prava djece.

Pravo na primjereni životni standard - Pritužbe su se većinom odnosile na loše stambene uvjete u kojima žive obitelji s djecom, teške financijske prilike obitelji, financijska opterećenja koja donosi liječenje djeteta te odlučivanja o pravu na stambeno zbrinjavanje. Obraćali smo se lokalnim zajednicama i CZSS-ima s preporukama da se pruži pomoć socijalno ugroženim obiteljima, a roditelje smo upućivali u mogućnosti ostvarivanja prava.

Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova - Inspekcija rada obavještavala nas je o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavca, bavili smo se pojedinačnim prijavama roditelja, građana i institucija o povredama prava djece, kao i zaštitom djece koja prose. Najviše nezakonitosti, počinjenih prema maloljetnicima utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, građevinarstva i ostalim uslužnim djelatnostima. Prema primljenim podacima, troje je djece teško ozlijeđeno na radu, a jedno lakše. Prijave povreda prava učenika odnosile su se na uvjete i organizaciju praktične nastave škola, sadržaj programa praktične nastave, neispunjavanje uvjeta iz ugovora o provedbi praktične nastave ili ugovora o naukovanju te na neprimjereno ponašanje zaposlenika tvrtke. Zalagali smo se da se obavljanje praktične nastave i vježbi učenika ne organizira nakon 20 sati te za ustrojavanje mehanizma nadzora nad obavljanjem praktične nastave i vježbi. Nažalost, i dalje nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima. Posebnu pažnju potrebno je obratiti zaštiti djece koja prose.

Zaštita imovinskih prava djeteta - Bavili smo se s 20 predmeta koji se odnose na zaštitu dječjih imovinskih prava. Prati li smo nekoliko slučajeva u kojima je tematika nesuglasje roditelja vezano uz raspolaganje imovinom djece te podizanje novčanih iznosa s računa djeteta bez znanja djeteta i roditelja s kojim dijete stanuje. Najveći broj slučajeva odnosi se na zaštitu interesa djece u ostavinskim postupcima. Budući da ovo područje zahtjeva i specifična znanja i kompetencije iz područja ekonomije i financija, MDOMSP-u smo preporučili da osigura dodatne edukacije za stručne radnike CZSS-a koji se bave ovom problematikom i da im pruži smjernice za postupanje kako bi im olakšalo postupak procjene ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjenu rizika u svakom konkretnom slučaju. Nekoliko obraćanja odnosilo se na ovrhu novčanih sredstava i primanja koja pripadaju djeci. Uputili smo inicijative za dopunu nekoliko propisa koji se odnose na provedbu ovrhe: *Ovršnog zakona, Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih Zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima te Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku.*

Neprijemeno oglašavanje - U ovom području najviše smo se bavili pitanjima zaštite djece od neprijemnih sadržaja televizijskih i drugih reklama, zatim na oglašavanje u odgojno-obrazovnim ustanovama te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima. Neke od aktivnosti nastavak su naših višegodišnjih nastojanja da se unaprijedi položaj djece i uspostavi njihova zaštita od štetnih utjecaja. Smatramo da djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od negativnih utjecaja primjerice, reklamiranja pornografije i alkohola, te da još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području.

2.6 KULTURNA PRAVA, SLOBODNO VRIJEME I SPORT

Postupali smo u 39 pojedinačnih slučajeva povreda kulturnih prava djece. Sadržajno gledano, najveći broj pritužbi kao i prethodnih godina odnosio se na područje sporta i vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim institucijama. Već niz godina upozoravamo na nepostojanje i pravne praznine postojećih propisa kojima bi se reguliralo područje zaštite djece u slobodnom vremenu: propis koji bi regulirao djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za dječju igru; propis predviđen čl. 94. *Obiteljskog zakona*, kojim bi se reguliralo sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima; *Zakon o udrugama*, unutar kojeg bi se regulirala i zaštita djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece te standardi za obavljanje usluga koje se djeci pružaju, kao i nadzor toga rada. Stoga zaštita djece u ovom području zasad ovisi o osviještenosti, osjetljivosti i odgovornosti pojedinaca. Pravne praznine dovode do brojnih nejasnoća i različitih postupanja u praksi te u konačnici pridonose brojnim rizicima za djece i kršenju njihovih prava.

Zaštita djece koja se bave sportom - U najširem smislu, na područje zaštite prava djece koja se bave sportom odnosilo se ukupno 57 predmeta. Od tog broja 27 slučajeva odnosilo se na prijave i obraćanja vezana uz problematiku koju ubrajamo u područje kulturnih prava. Ostali predmeti odnose se na različitu problematiku koju opisujemo u drugim poglavljima (o zaštiti privatnosti, zaštiti od nasilja i dr.), a dijelom se odnose i na opće inicijative vezane uz zaštitu i promociju prava djece sportaša.

Najčešće smo primali prijave u vezi s neprijemnim i nasilnim ponašanjem trenera prema djeci u klubu, pritužbe na nestručan rad ili na utjecaj nerazriješenih odnosa i konflikata odraslih unutar klubova i saveza na djecu sportaše, na različite odluke klubova (o ispisivanju djeteta, promjeni rasporeda treniranja itd.) i saveza, na teškoće vezane uz ishodjenje ispisanica iz kluba u situacijama prelaska iz kluba u klub. Ostale pritužbe i upiti odnosili su se na zaštitu privatnosti djece sportaša, sigurnost djece vezano uz organizacije natjecanja i putovanja na natjecanja, sigurnost sportskih građevina i opreme te dostupnost sporta djeci.

Očekujemo da će se brojni uočeni problemi riješiti donošenjem novog *Zakona o sportu*. Do tada, pozdravljamo izradu *Nacionalnog programa športa 2019.-2026.* S obzirom na pretpostavku da veliki broj sportaša spada upravo u dobnu kategoriju djece, držimo da bi upravo u *Nacionalnom programu športa*, kao temeljnom strateškom dokumentu, ali i u budućem Zakonu o sportu, kao temeljnom propisu, trebaju biti predviđeni jasni standardi, smjernice i ciljevi za učinkovitiju zaštitu prava djece sportaša.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Tijekom 2018. godine Ured pravobraniteljice zaprimio je 72 prijave koje se odnose na povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj pritužbi odnosio se na pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (27) i pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe (23). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezano uz pravo na neodgodivu pravnu pomoć (11), pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuže-

no, okrivljeno ili osuđeno (5), pravo na suđenje u razumnom roku (2) te pravo na zaštitu od ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta (2). Jedna prijava odnosila se na prava djeteta oštećenika i svjedoka (1), a jedna općenito na sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku (1).

Najčešće nam se javljaju roditelji pritužujući se na **postupanje djelatnika CZSS-a u postupcima obiteljsko pravne zaštite**, policije i sudova. Pritužbe na djelatnike CZSS-a najčešće su u situacijama konfliktnih roditeljskih odnosa, kao i kod poduzimanja mjera za zaštitu djeteta, osobito u slučajevima izdvajanja djeteta iz obitelji ili pokretanja postupaka za lišenje roditeljske skrbi. Zamjera im se pristranost, neprofesionalnost, nepoduzimanje aktivnosti za zaštitu interesa djeteta ili neodazivanje na sudske pozive. MDOMSP, kojem prosljeđujemo takve pritužbe, na nadležno postupanje rijetko utvrđuje propuste djelatnika CZSS-a, iako su zbog lošeg funkcioniranja sustava socijalne skrbi oni ipak prisutni. Najčešći prigovori na postupanje djelatnika policije su: neodgovarajuća reakcija u slučaju prijetnji i nasilnih ponašanja, nepravovremena reakcija policije u slučaju traženja policijske intervencije, neprimjereno ponašanje policijskih službenika u prisutnosti djece, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. Tijelo nadzora MUP-a, kao i u sustavu socijalne skrbi, rijetko utvrđuje propuste. Česte su i **pritužbe na pravosudna tijela, državno odvjetništvo i sudove**. Dok državnim odvjetništvu zamjeraju nepokretanje kaznenih postupaka i nedovoljan angažman u zaštiti prava djece, sudovima se prije svega zamjera **dugotrajnost postupaka**, ali i **neefikasnost te neprimjereno ponašanje** pojedinih sudaca pri ispitivanju djece svjedoka.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

Prema podacima MUP-a u 2018. godini otkriveno je i prijavljeno 5.188 kaznenih djela na štetu djece, a 2.795 djece je bilo žrtvom obiteljskoga nasilja. Odgovarajuća priprema i podrška djetetu neophodan je preduvjet da dijete ne doživi svjedočenje kao traumu. Uloga stručnih suradnika na sudu, koji su zaduženi za pomoć i podršku djetetu, izuzetno je važna, no na nekim sudovima zabrinjava **nedostatak prostornih uvjeta za njihov rad**, uključujući i posebne čekaonice za dijete kako bi se dijete zaštitilo od susreta s počiniteljem kaznenog djela, **neodgovarajuća i zastarjela tehnička oprema**, kao i neujednačena praksa angažiranja stručnih suradnika i načina ispitivanja djeteta. Problem je i organiziranje dolaska djeteta na sud zbog znatne udaljenosti suda od mjesta stanovanja djeteta te pokrivanje financijskih troškova dolaska. Rijetko se koristi mogućnost pripreme djeteta u djetetovom domu ili na drugom prikladnom mjestu. Stoga je nužno sudovima osigurati dostatna materijalna sredstva kako bi se pokrili troškovi dolaska djeteta na sud ili organizirala priprema djeteta u djetetovom mjestu stanovanja, kako bi se svojoj djeci pružile iste mogućnosti i omogućilo manje stresno sudjelovanje u sudskom postupku.

Problem je i **nedovoljno informiranje žrtava** o njihovim pravima, ali i o fazama postupka u kojima žrtva mora sudjelovati te o njegovom tijeku i rezultatima. Iako postoje obrasci obavijesti žrtvama kaznenih djela, uključujući i one namijenjene djeci, oni nisu prilagođeni djeci niti su im razumljivi. Problem je i **dugotrajnost postupaka, nepotrebno pozivanje djeteta na sud te nedostatak edukacija za stručne suradnike**, osobito o temama iz razvojne psihologije, socijalne pedagogije te forenzičnog intervjua, kao i **nedostatne supervizije**.

Podrška i pomoć djetetu sudioniku u pravosudnom postupku, i to ne samo kaznenom, već i prekršajnom, građanskom i upravnom postupku, mora biti **sustavna i pod jednakim uvjetima dostupna** svakom djetetu. Ona se ne smije ograničiti samo na pomoć i podršku u okviru pravosudnog sustava, već treba biti osigurana i izvan njega kroz sustav socijalne skrbi, zdravstva i civilnog društva. Osobe koje dolaze u kontakt s djecom žrtvama, neovisno o tome kojem sustavu pripadaju, moraju biti posebno osposobljene za uočavanje potreba djeteta i pružanje podrške djetetu.

Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe - Roditelji nam se obraćaju nezadovoljni tretmanom djeteta koje je doživjelo neki oblik seksualnog iskorištavanja ili uznemiravanja, osobito zbog nedostatnih informacija, nejednake dostupnosti odgovarajuće podrške djetetu te zbog vrste i visine kazne za počinitelja. Ogorčenje najčešće izazivaju blage sudske presude, puštanje „pedofila“ iz „pritora“ na uvjetni otpust ili njegov izlazak iz zatvora po izdržanoj kazni, kao i mogućnost kontakta s djecom, zbog čega strahuju da bi se nasilje moglo ponoviti.

Zabrinjava nas nedovoljna zaštita djece od kontakta s osobama koje su počinile spolni delikt na štetu djeteta. Činjenica je da nema općeg propisa koji bi zabranjivao rad s djecom osobama koji su počinitelji spolnog nasilja nad djetetom te je takva zabrana propisana samo u nekim posebnim propisima čiji izričaji, nažalost, još ne jamče sveobuhvatnu zaštitu djece. Osobiti problem predstavlja to što u nekim područjima uopće nema takve zakonske regulacije. Područje djelovanja udruga i trgovačkih društava, koja se bez ikakvih ograničenja mogu registrirati za djelatnosti koje uključuju i rad s djecom (igraonice, radionice, kampovi, poduke, tečajevi i sl.), nije podložno nadzoru pa smo opravdano zabrinuti za sigurnost i zaštitu djece. Napredak je što Ured za udruge Vlade RH, na našu inicijativu, postavlja prethodnu neosuđivanost svih osoba koje dolaze u kontakt s djecom kao uvjet pri dodjeli financijske i nefinancijske podrške iz javnih izvora za projekte i programe od interesa za opće dobro koje provode udruge, no upitna je zaštita djece korisnika programa koji se ne financiraju iz javnih sredstava.

Ukazujemo i neodgovarajuću primjenu propisa u praksi te nas zabrinjava mali broj zatraženih provjera prethodne osuđivanosti temeljem *Zakona o sportu*. Kontinuirano upozoravamo i na to da predškolske i školske ustanove, pri zapoš-

lžavanju, provjeru prethodne osuđivanosti osoba nerijetko obavljaju tražeći „potvrdu o nekažnjavanju“ što nije dovoljno. S obzirom na podatak da je u Kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa evidentirano 1566 počinitelja spolnih delikata na štetu djece, nadležne također pozivamo da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o postojanju zapreka za rad s djecom.

Zaključno možemo reći da dosad nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata. Unatoč izmjenama kaznenog zakonodavstva još nije postignut odgovarajući pravni okvir za zaštitu djece. Zabrinjavaju nas i preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima po izdržanoj zatvorskoj kazni.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Primali smo pritužbe na neprimjereno **policijsko postupanje** prema djeci u sukobu sa zakonom, koje najčešće nisu bile potvrđene internim nadzorom. Prijave ukazuju i na policijsko ispitivanje djeteta svjedoka i/ili počinitelja vršnjačkog nasilja u školi bez obavijesti i pozivanja roditelja te odvratanje roditelja od prijavljivanja vršnjačkog nasilja. Bilo je pritužbi i na neprimjereno ponašanje **zaštitara i djelatnika trgovina** prema djeci osumnjičenoj za krađu (povreda privatnosti i dostojanstva), koji o postupanju prema djetetu nisu obavijestili roditelje. Uvjeti izvršenja mjere **istražnog zatvora za maloljetnike** još nisu usklađeni s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima koji propisuju osnivanje zatvorenih zavodskih ustanova u skladu sa Zakonom o sudovima za mladež. Nedovoljno se primjenjuje mjera privremenog smještaja maloljetnika u odgojnu ustanovu kao zamjena za istražni zatvor za vrijeme trajanja sudskog postupka. Postupci, posebno oni pred sudovima, **predugo traju**, unatoč načelu žurnosti. Tijekom izvršenja **institucionalnih odgojnih mjera** nema dovoljno odgojnog i tretmanskog rada, posebno za djecu s kombiniranim teškoćama. Iz prijava i razgovora s djecom doznajemo za vršnjačko nasilje i nasilje djelatnika u ustanovi, koje djeca nerado prijavljuju, bojeći se posljedica (nadzorom nisu utvrđeni slučajevi nasilja). Unatoč unapređenju smještajnih kapaciteta, **Odgojni zavod u Tropolju** još se nalazi na izoliranoj lokaciji koja otežava integraciju maloljetnika u socijalnu sredinu i kontakt s obitelji. Položaj maloljetnika **počinitelja prekršaja** u prekršajnom postupanju nije značajnije poboljšao, sudovi ne zapošljavaju stručne suradnike izvanpravne struke koji bi, osim u radu s počiniteljima, pridonijeli i boljoj zaštiti djece svjedoka i žrtava prekršaja. Neprimjereno **medijsko izvješćivanje** o djeci koja krše zakon također šteti njihovoj dobrobiti te je nužno kontinuirano upozoravati i educirati novinare o pravima ove djece.

2.8. SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

Postupali smo u 81 pojedinačnom predmetu u vezi sa zaštitom sigurnosti djece, kojim je obuhvaćeno 64 djece te 29 grupa djece. U najvećem broju slučajeva postupanja su se odnosila na ugroženost djece i stradavanja u prometu te zaštitu djece u bijegu iz roditeljskog doma ili ustanove u kojoj borave. Pratili smo i ugroženost djece zbog upotrebe pirotehničkih sredstava, zbog raznovrsnih štetnih utjecaja, posebice onečišćenog zraka i elektromagnetskih polja koja stvaraju uređaji u blizini mjesta stanovanja te azbestnih ploča na zgradama škola i vrtića. Također smo pratili sigurnost djece na dječjim igralištima i u dječjim igraonicama. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa pravobraniteljice za djecu usmjerenih na sveobuhvatnu zaštitu djece.

Prometna sigurnost djece - Prijave pojedinačnih povreda prava djece i praćenja pokazuju da djeca najčešće stradavaju u prometu u svojstvu pješaka, vozača bicikla te putnika u osobnim automobilima i autobusima. Pritužbe građana i roditelja najčešće se odnose na: vozače koji krše prometne propise na prometnicama u neposrednoj blizini dječjih vrtića, škola, stambenih i drugih objekata i prostora, nepropisni prijevoz djece autobusima, neprimjereno ponašanje vozača te ugroženu sigurnost djece zbog nedostatne i nekvalitetne cestovne infrastrukture na putu do dječjeg vrtića i škole. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se poboljšalo stanje sigurnosti djece u prometu u svim segmentima, naročito u zaštiti djece kao putnika u osobnim automobilima te u unapređivanju dostupnosti i sigurnosti organiziranog prijevoza djece. Potrebno je ulagati u stvaranje sigurne cestovne infrastrukture te normirati prijevoz djece sportaša na natjecanja i pripreme. Također je potrebno olakšati nabavku sigurnijih vozila i opreme za siguran prijevoz djece te osigurati širenje preventivnih aktivnosti za sigurno sudjelovanje djece u prometu.

Sigurnost djece na dječjim igralištima i igraonicama - Iako se ministarstva koja u ovom području imaju dio nadležnosti slažu da je potrebno regulirati prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica i dječjih igrališta, do sada nijedno od njih nije preuzelo obvezu izrade prijedloga propisa koji bi to regulirao. *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* predviđa mogućnost da se programi ranog i predškolskog odgoja (igraonice) pri knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, udrugama, drugim pravnim osobama i fizičkim osobama - obrtnicima, ostvaruju pod istim uvjetima kao i rad s djecom u dječjim vrtićima. No, prema našim saznanjima, dječje igraonice se otvaraju pretežno kao obrti koji se bave organiziranjem rođendana, zabava, čuvanja, ali i poduka djece te u Obrtnom registru kao djelatnost registriraju „ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti“. Tijekom obilazaka dječjih igraonica uvje-

rili smo se da su prepuštene samoregulaciji po pitanju uređenja, kontrole osoba u kontaktu s djecom te opreme. Stoga planiramo održati sastanak s tijelima u čijoj je nadležnosti opisana problematika radi donošenja jedinstvene pravne regulative kojom će biti obuhvaćeni svi aspekti vezani za djelatnost dječjih igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za dječju igru.

Nestala djeca - Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pravobraniteljica prati na temelju medijskih napisa i na vlastitu inicijativu. Tijekom 2018. pratili smo MUP-ovu *Nacionalnu evidenciju nestalih osoba* dostupnu na stranici www.nestali.hr te tražili izvješća o postupanju policije, ustanove iz koje je dijete pobjeglo te CZSS-a, za svako pojedino dijete koje se vodilo kao nestalo u nasumce odabranim periodima. Praćenjem postupanja nadležnih tijela u 24 slučaja službeno objavljenih nestanaka, uočili smo da baza podataka nije redovito ažurirana te da se neka djeca vode kao nestala iako su u međuvremenu pronađena. Zabrinjavajuće je da se na stranici rijetko evidentiraju nestanci djece stranih državljana. Stječe se dojam da se bjegovima ove kategorije djece ne posvećuje dovoljno pozornosti, kao ni bjegovima djece s problemima u ponašanju, čiji se bijeg doživljava kao odraz neprilagođenog ponašanja i otpora prema pravilima. Postupanja nadležnih tijela nisu dovoljno učinkovita u situacijama bijega djece koja imaju izražene probleme u ponašanju, što zabrinjava zbog brojnih rizika povezanih s bjegovima djece. Stoga je problemu nestanka djece važno pristupiti sveobuhvatno, a aktivnosti moraju biti usmjerene jačanju suradnje policije te sustava socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, kao i medija i organizacija civilnoga društva. Podržavamo izradu protokola o postupanju u slučaju nestanka djeteta.

Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo - Prijave štetnih utjecaja iz okoliša odnosile su se na moguće ugrožavanje zdravlja djece zbog otvaranja velikog gradilišta u neposrednoj blizini škole, neodržavanje grana i krošnje drveta, zbog rada reciklažnog dvorišta te učinka elektromagnetskih polja koja stvaraju uređaji u blizini mjesta stanovanja ili vrtića i škola. Pratili smo ugrozu zdravlja djece zbog kvalitete zraka u Slavonskom Brodu koja se, nažalost, nije promijenila te zbog prekoračenja graničnih vrijednosti utječe na kvalitetu življenja. Zdravlje djece u Slavonskom Brodu bilo je ugroženo i zbog moguće onečišćenosti vode iz gradskog vodovoda. Unatoč provedbi MUP-ove preventivne akcije „Mir i dobro“, djeca su stradavala pri upotrebi pirotehničkih sredstava te smatramo kako je, osim za organizirane priredbe i događanja, njihovu prodaju i upotrebu potrebno u potpunosti zabraniti. Roditelji su nam se prituživali i na jačinu zvuka u kinodvoranama.

2.9 DISKRIMINACIJA

Postupali smo po *Zakonu o suzbijanju diskriminacije* (ZSD) u 38 slučajeva, pri čemu su podnositelji prijava u ime djece bile odrasle osobe. U 14 slučajeva prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u 13 prema dječacima, u 10 prema grupi djece, dok je u jednom slučaju spol nepoznat. U 17 slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je u području obrazovanja, u tri u području sporta, tri u području pristupa dobrima i uslugama, tri u području socijalne skrbi i još tri u području višestruke diskriminacije, u dva slučaja u području javnog informiranja i medija, dva u području stanovanja, dva u području zdravstvene zaštite te još dva u području diskriminacije općenito, a u jednom slučaju u području kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi višestruke diskriminacije (7), zatim po osnovi invaliditeta (5), rase, etničke pripadnosti ili boje kože (4), dobi (3), zdravstvenog stanja (3), bračnog ili obiteljskog statusa (2), imovnog stanja (2) i vjere (2), po jedna prijava odnosila se na nacionalno podrijetlo, obrazovanje, političko ili drugo uvjerenje, socijalno podrijetlo i spol, a za pet prijava nije bilo osnove po ZSD-u. Prijave su se odnosile na postupanja fizičkih osoba u četiri slučaja, pravnih osoba u četiri slučaja, pravnih osoba s javnim ovlastima u 13 slučajeva, na postupanje tijela državne uprave u četiri slučaja, na postupanje tijela JLP(R)S u šest slučajeva i na postupanja drugog tijela/osobe u sedam slučajeva.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOSTI

Tijekom 2018. zaprimljeno je 26 raznih upita i zamolbi o mogućem postupanju Ureda u slučajevima stvarne nenadležnosti pravobraniteljice za djecu koji se nisu odnosili na povrede prava djece, već na moguće povrede prava odraslih osoba u raznim sustavima. Podnesci stranaka koji se nisu odnosili na povrede prava djece, označeni su kao nenadležnost, a obavijesti stranaka o postupcima pred drugim tijelima ili upućenim prigovorima na rad drugih javnih službi, kao ostalo. Sadržaj podnesaka odnosio se na teškoće poput premještanja radnika na radnom mjestu, prijava povrede prava pri zapošljavanju u vrtiću, upit za pomoć vezano za postupke uzdržavanja odrasle osobe te za pomoć odrasloj osobi koja trpi nasilje u obitelji. Podnositelji su upućeni na rješavanje problema sukladno propisima u sustavima (radni odnosi, obrazovanje, socijalna skrb, obiteljski odnosi).

3 MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Čini ga dvadesetero djece iz cijele Hrvatske u dobi od 12 do 18 godina, kojoj mandat traje tri godine. Danas je aktivna četvrta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2017. i traje do rujna 2020.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni *ambasadori*, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, s problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja sebe, a ne neku skupinu, školu ni grad. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja.

U 2018. su održana dva dvodnevna sastanka MMS-a i jedan jednodnevni. Članovi MMS-a su na konferenciji za novinare predstavili svoje preporuke o reformi obrazovanja upućene ministrici znanosti i obrazovanja i sudjelovali su u predstavljanju rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“. Aktivno su sudjelovali u projektima i na međunarodnoj konferenciji međunarodne organizacije EUROCHILD „Gradimo bolju Europu s djecom: Pridružite nam se!“, koja se bavila participacijom djece u društvu.

Pet članova MMS-a sudjeluje u radu *Think tanka o dječjim pravima i društveno odgovornom poslovanju* - savjetodavnom tijelu skupine različitih stručnjaka koji zajedno s UNICEF-om podupiru prava djece. Jedan od ciljeva djelovanja je podizanje svijesti korporativnog sektora o tome kako njihovo poslovanje i odluke mogu utjecati na djecu i njihova prava, bilo u vidu odnosa tvrtki prema zaposlenicima - njihovim roditeljima ili kroz marketinške prakse, proizvode i usluge te odnos tvrtki prema okolišu. Dvije članice MMS-a, sudjeluju u radu *Savjetodavnog odbora za dječju participaciju* koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku.

Kao posebno postignuće MMS-a u ovome izvještajnom razdoblju ističemo **preporuke MMS-a koje su upućene ministrici znanosti i obrazovanja pod naslovom „Što sve treba mijenjati u školi: u obrazovnim sadržajima, u načinu izvođenja nastave i ocjenjivanju“**. Preporuke su predstavljane na konferenciji za novinare, održanoj u *Maloj kući dječjih prava* 28. rujna, uoči Dječjega tjedna. Predstavile su ih tri mlade savjetnice pravobraniteljice za djecu, iznoseći sažetak rasprava o reformi obrazovanja koje su članovi MMS-a prethodno vodili na e-forumu i na sastancima, a iz kojih su proizašle njihove preporuke kao izraz njihove želje za boljom školom.

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

Poglavlje *Izdvojena područja zaštite prava djece* donosi priloge koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece kojima se kontinuirano bavimo.

4.1 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

U ovom području najveći broj prijava odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece pripadnika srpske nacionalne manjine. Najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina bio je odgojno-obrazovni sustav, zbog čega je pravobraniteljica organizirala stručni sastanak s predstavnicima odgojno-obrazovnih institucija u kojima se školuju djeca pripadnici manjina te predstavnicima udruženja i organizacija civilnog društva koji djeluju u području zaštite pra-

va djece pripadnika nacionalnih manjina, s ciljem dublje analize obrazovanja djece pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Problemi za koje obrazovni sustav nema primjereni odgovor odnose se na: nedostatnu fleksibilnost obrazovnog sustava u procesu upisa u prvi razred srednje škole; nedostatnu zastupljenost vjerskih, povijesnih i kulturnih sadržaja različitih nacionalnih manjina u kurikulumu; prijevod udžbenika i svjedodžbi; vođenje stručne pedagoške dokumentacije i ostalih stručnih akata; nedostatan broj stručnih suradnika; veću nastavnu opterećenost učenika pripadnika nacionalnih manjina te nemogućnost refundiranja putnih troškova za pohađanje škole subotom; vršnjačko nasilje te smanjene mogućnosti sudjelovanja učenika pripadnika nacionalnih manjina u aktivnostima povezanim s obrazovanjem. Stoga smatramo da je potrebno razmotriti izradu multikulturalnog i multietničkog kurikuluma na nacionalnoj razini koji će uključivati sadržaje važne za identitete nacionalnih manjina u Hrvatskoj kao sastavnicu ukupnog identiteta Hrvatske. Također je potrebno povećati sufinanciranje potreba djece/učenika pripadnika nacionalnih manjina koje se ne odnose samo na udžbenike i nastavna pomagala.

U odnosu na odgoj i obrazovanje učenika pripadnika romske nacionalne manjine, i nadalje se zalažemo za uvođenje obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Veća razina uključivanja romske djece u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja doprinijela bi boljem svladavanju hrvatskog jezika i usvajanju socijalizacijskih vještina kroz igru i druženje s vršnjacima. Osim ovih područja, bavili smo se i zdravstvenim pravima, pravosudno-zaštitnim pravima te ekonomskim pravima.

4.2 PRAVA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Djeci s PUP-om krše se pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na primjereno obrazovanje, psihijatrijsko liječenje, na dobivanje primjerene stručne podrške i zaštite, na dostojanstvo i privatnost posebice u medijima, na izražavanje mišljenja i podnošenje pritužbi, posebice u institucijama. Prava ove djece krše se u obitelji i ustanovama: u školi, tijekom upravnog i pravosudnog postupanja, u domovima i mjestima na kojima su lišena slobode u užem smislu. **Odgojno-obrazovne ustanove** još nemaju razvijene mehanizme zaštite prava djece koja su u riziku i one koja iskazuju PUP. Nema dovoljno zaposlenih stručnjaka u stručnim službama, a socijalnih pedagoga nema dovoljno ni u školama s posebnim razrednim odjelima za djecu s PUP-om. Učitelji i nastavnici nisu dovoljno educirani za uočavanje rizika u djetetovom životu i za rane intervencije. Postupanje je neujednačeno, a nerijetko se svodi na izricanje pedagoških mjera. AZOO navodi da škole često samo prilagode nastavni sadržaj djetetu, ali nedostaje kontinuirano stručno djelovanje, temeljem procjena potreba svakog djeteta te individualnog plana odgojnog postupanja. Manjkava je međuresorna suradnja. Nedovoljno se provode i programi selektivne i indicirane prevencije. Nisu osigurani ni uvjeti za snažnije ostvarivanje prava djeteta s PUP-om na iskazivanje mišljenja o stvarima koje se na njega odnose. Izricanje pedagoških mjera represivno je, a nedostaje alternativno postupanje i restitucija u razvoju odgovornosti.

U **obiteljsko-pravnoj** zaštiti uočavamo neodlučnost i sporst **CZSS-a** da sudu predlože izdvajanje djeteta iz obitelji u kojima roditelji godinama grubo zanemaruju djetetove odgojne i emocionalne potrebe zbog čega je došlo do razvoja složenih problema u ponašanju djeteta. Neki sudovi prilikom odlučivanja o izdvajanju djeteta ne primjenjuju načelo najboljeg interesa djeteta ili ga procjenjuju pogrešno, postupci za izdvajanje djeteta vode se godinama, a dijete za to vrijeme živi u neprimjerenim uvjetima. Potrebno je unaprijediti međuresornu suradnju i multidisciplinarni pristup u procjeni djetetovih interesa te razvijati **specijalizirano udomiteljstvo** za djecu s PUP-om.

Djeci s PUP-om smještenoj u **odgojne ustanove** najčešće se krši pravo na primjerenu stručnu pomoć te na zaštitu od nasilja. Nedovoljno je individualnog i grupnog stručnog tretmanskog rada. Rad nije dovoljno strukturiran, programiran i evaluiran. Intervencije su najčešće stihijske i jednokratne povodom neprimjerenog ponašanja. Ne provode se tretmanski programi za specifične probleme u ponašanju, a psihoterapijske pomoći je nedovoljno. Kapaciteti za zbrinjavanje i sveobuhvatan tretman djece koja iskazuju kombinaciju **složenih PUP, teškoća mentalnog zdravlja, a nerijetko i TUR** su nedostatni, a zbog težine problema domovi ih nerado primaju. Zaštita djece od svih oblika nasilja u odgojnim domovima je neučinkovita, izostaje poduzimanje predviđenih zakonskih mjera posebice prema dje-latnicima koji se ponašaju neprimjereno i nasilno. Potrebno je unaprijediti postupanje za sprečavanje bjegova djece iz odgojnih ustanova.

4.3 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

Prijave se odnose na **otežano ostvarivanje kontakta i viđanja djeteta s roditeljem** koji je lišen slobode zbog troškova puta, izostanka djeteta iz škole ili nevoljkosti drugog roditelja ili skrbnika da dovodi dijete u posjet te na nezadovoljstvo načinom skrbi drugog roditelja o djetetu. Prijave pokazuju i da neki zatvori ne prakticiraju odvijanje posjeta u zasebnom prostoru za djecu ni u odvojenim terminima, u odnosu na posjete odraslih posjetitelja, zbog čega ponekad i posve mala djeca dugo čekaju na ulazak u zatvor prilikom posjeta roditelju. Uočen je i još uvijek postojeći problem **nejednakosti djece u zatvorskom sustavu s obzirom na pravni status lišenja slobode njihovih roditelja** jer propisi ne omogućavaju maloj djeci istražnih zatvorenica, rođenoj za vrijeme lišenja slobode, boravak s majkama. Nejednaki su i uvjeti odvijanja posjeta djece za istražne zatvorenike i za one koji izvršavaju kaznu. Također, za istražne zatvorenike nisu organizirane aktivnosti za unapređivanje roditeljstva i obiteljskih odnosa. Upozoreni smo na kršenje prava na privatnost i dostojanstvo djece čiji su roditelji ili srodnici u sukobu sa zakonom **u medijima**.

Na poticaj pravobraniteljice za djecu, Uprava za zatvorski sustav i probaciju je unatrag desetak godina osjetno unaprijedila zaštitu prava i interesa djece zatvorenika u zatvorskom sustavu. Prihvatila je i većinu naših preporuka. Svakog lipnja provodi se Paneuropska kampanja „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest“, koja senzibilizira javnost za prava djece zatvorenika. Pravobraniteljica je, u okviru kampanje u 2018., pozvala na implementaciju **Preporuke Vijeća Europe o djeci zatvorenika CM/Rec (2018)5** o osiguranju podrške održavanja redovitih obiteljskih odnosa u zatvorima. Iskazali smo i podršku aktivnosti **osiguranja uvjeta za video-kontakte** djece s roditeljima koji izvršavaju zatvorsku kaznu. O pravima i potrebama ove djece educirali smo studente i djelatnike zatvorskog sustava, obišli Zatvor u Rijeci, Kaznionicu u Požegi i Lepoglavi te nastavili uspješnu **međunarodnu suradnju** s članicama COPE mreže (*Children of prisoners Europe*).

4.4 MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA

Pravo na zaštitu privatnosti, zaštitu od štetnih sadržaja i pravo na siguran pristup informacijama uz ponudu kvalitetnih sadržaja za djecu te sudjelovanje u stvaranju medijskih sadržaja glavna su medijska prava djece kojima smo se bavili u 2018.

Mediji su prostor afirmacije dječjih prava, ali ujedno i prostor njihova kršenja. Nakladnici moraju uložiti više napora u educiranje novinara i urednika o medijskim propisima i etičkim smjernicama za zaštitu dobrobiti djece u medijima, što bi trebala biti njihova zakonska obveza. Bez redovitog sankcioniranja svakog kršenja *Zakona o elektroničkim medijima* u području zaštite djece, stanje se neće poboljšati, stoga preporučujemo da Vijeće za elektroničke medije uloži dodatne napore u praćenje povreda - u područjima zaštite privatnosti i zaštite od štetnih sadržaja. Enormni porast izloženosti djece štetnim sadržajima putem drugih medijskih platformi, koje nisu obuhvaćene regulacijom za elektroničke medije, obvezuje na aktivnije poduzimanje inicijativa za zaštitu djece, osobito na društvenim mrežama.

Država mora sustavno poticati proizvodnju i širenje kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu, prilagođenih potrebama i senzibilitetu novih naraštaja. Posebne obveze u tome ima HRT te se očekuje da se s tim usklade i povećana ulaganja sredstava. U području razvoja medijske pismenosti djece ostvaren je blagi napredak, uglavnom zahvaljujući civilnom sektoru i Agenciji za elektroničke medije. No, i dalje je riječ o razjedinjenim inicijativama te nedostaje snažnije uključivanje Ministarstva znanosti i obrazovanja kako bi se medijska pismenost uključila kao obvezni sadržaj u sustav odgoja i obrazovanja.

4.5 DJECA U POKRETU

Tijekom 2018. zaprimili smo 11 prijava koje se odnose na povrede prava djece migranata. Zabrinjavajući je podatak MUP-a da je u 2018. za 111 djece nezakonitih migranata u pratnji ograničena sloboda kretanja smještajem u Prihvatne centre, što smatramo neprihvatljivim te podsjećamo na komentar Odbora za prava djeteta UN-a da se djeci treba omogućiti da ostanu sa članovima svoje obitelji i/ili skrbnicima na mjestu na kojem nisu lišeni slobode. Problemi s kojima se susreću djeca bez pratnje su: nedostatak specijaliziranih smještajnih kapaciteta (uvjeti ustanova socijalne skrbi ne odgovaraju njihovim specifičnim potrebama, a Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu nije primjereno za njihov smještaj jer može ugroziti njihovu sigurnost); problemi u sustavu skrbništva (potreba za potpunom skrbničkom zaštitom kao djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi); nedostatak prevoditelja; nepostojanje jedinstvene transparentne baze podataka niti povezanosti sustava; (ne)ostvarivanje prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu te spajanje obitelji (taj postupak je potrebno pojednostavniti). Osim toga, ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i obrazovanje različito se ostvaruje u Zagrebu i u manjim sredinama.

4.6 PETNAEST GODINA POSTOJANJA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU U HRVATSKOJ

U 2018. Ured Pravobranitelja za djecu obilježio je 15 godina postojanja. Kroz više aktivnosti pokazali smo doprinos i važnost dječje participacije misiji i viziji pravobraniteljske institucije i obrnuto - koliko je ta misija usmjerena upravo aktivitetu, sudjelovanju i pravu djece da iznose svoje mišljenje i da ih se čuje i uvažava. Iznijeli smo i povijesni prikaz naših postignuća u promicanju i zaštiti prava djece, kao i ono što smatramo izazovima i otvorenim pitanjima.

Pravobranitelj za djecu započeo je s radom 2003. donošenjem *Zakona o pravobranitelju za djecu*, kojim je osnovano specijalizirano, samostalno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje prava djece. Uz središnji ured u Zagrebu i njegovu *Malu kuću dječjih prava*, imamo i tri dislocirana ureda u Splitu, Rijeci i Osijeku. U njemu radi multidisciplinarni tim stručnjaka, čijem radu doprinosi partnerstvo s djecom iz Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. U iznalaženju najboljih indikatora zaštite prava djece, svoje ciljeve, aktivnosti i ishode periodično evaluiramo, a provjeravamo ih i kroz suradnju s inozemnim kolegama.

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa, pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge i stajališta. Uz više stotina preporuka koje su se odnose na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2018. uputila je 76 općih preporuka u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (30), zaštite sigurnosti (7), zaštite privatnosti (7), zaštite imovinskih prava djece (6), zaštite ranjivih skupina djece (5), pravosuđa (5), zdravlja (5), zaštite od nasilja (3), slobodnog vremena - sporta (3), obiteljsko pravne zaštite (1) te u ostalim područjima (4). Redovito na početku školske godine MZO-u dostavljamo objedinjene preporuke i stajališta pravobraniteljice za djecu u odnosu na prava i interese djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Podsjećamo na pravo djeteta na sudjelovanje i na informaciju, na ostvarivanje prava pojedinih skupina djece (PUP, TUR, djece pripadnika nacionalnih manjina, darovite djece, djece koja mijenjaju razrednu sredinu), kao i na sigurnost školskih prostora, zaštitu djece od nasilja i neetičnih postupanja te potencijalno štetnih sadržaja, na uklanjanje diskriminirajućih sadržaja iz udžbenika, na prijevoz, kvalitetnu prehranu i zdravstvenu zaštitu. Ukazujemo na potrebu poboljšanja prostornih i kadrovskih uvjeta u pojedinim školama, osiguranje prijevoza djece ili sigurnog puta do pojedinih škola i dječjih vrtića. Uz ostvarivanje prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, preporukom smo se obraćali nadležnim tijelima i radi sigurnosti djece u prometu i na dječjim igralištima, igraonicama i u sportu, kao i radi zaštite privatnosti djece, zaštite njihovih imovinskih prava te zaštitu od nasilja. Preporuke su bile usmjerene i na zaštitu djece migranata, prosjaka, djece čiji su roditelji u zatvoru, djece u konfliktnim roditeljskim odnosima te prava djece na najvišu razinu zdravlja.

21

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI

Tijekom 2018. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 41 propisa, što je uključivalo 125 pojedinačnih prijedloga koji su se odnosili na prava djece. Sudjelovali smo u radu radnih skupina za izradu *Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima 2018. - 2021.*, *Protokola o integraciji žrtava trgovanja* te *Protokola o postupanju u slučaju nestanka djeteta*. Predložili smo izmjene propisa (7) kako bi se: u zdravstvenoj djelatnosti, odgojno-obrazovnim ustanovama i udrugama koje provode projekte i programe financirane iz javnih izvora osiguralo da počinitelji spolnih delikata ne dolaze u kontakt s djecom; zaštitilo djecu od oglašavanja igara na sreću; zaštitili imovinski interesi djece u ovršnim postupcima; zaštitilo zdravlje i sigurnost djece u sportskim aktivnostima i prometu. Sudjelovali smo u postupcima donošenja propisa (28) dajući prijedloge i mišljenje na nacрте akata na poziv nadležnih tijela ili u postupku e-savjetovanja, i to u područjima: odgoja i obrazovanja, pravosuđa, zdravlja, obiteljsko pravne zaštite, sporta i slobodnog vremena, zaštite sigurnosti djece te zaštite njihovih imovinskih i statusnih prava. Na tri propisa nismo imali primjedbe i prijedloge.

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

Ured pravobraniteljice za djecu proveo je u 2018. godini četiri istraživanja.

Istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ - potvrdilo je važnost aktivnog uključivanja djece u teme i rasprave koje se tiču njihovih života. Poruka je svih sudionika istraživanja da je sudjelovanje djece u školi važno i poželjno, ali da sadašnji način rada i života u školama ne potiče suštinsku participaciju djece u odlučivanju o relevantnim temama.

Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici, u periodu od 2010. do 2017. godine - u svom kvantitativnom dijelu pokazuje da je broj djece i mladih u ustanovama socijalne skrbi i dalje velik te da nadležne institucije ne poduzimaju pravovremeno zakonom predviđene radnje u cilju zaštite prava i dobrobiti djeteta. Kvalitativni dio istraživanja ukazuje na potrebu unapređivanja sustava edukacije i podrške udomiteljima i djeci, potrebu intenzivnijeg rada s obitelji nakon izdvajanja djeteta, u cilju njegova povratka u biološku obitelj, nužnu veću participaciju djece u donošenju odluka koje ih se tiču te bolju podršku djeci koja izlaze iz sustava skrbi. Također upućuju na potrebu daljnjeg razvijanja dostupnosti usluga organiziranog stanovanja, promjenu zakonske regulative te znatna kadrovska poboljšanja u sustavu socijalne skrbi.

Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici u 2018. godini - također svjedoči o velikom broju djece u ustanovama. Smatramo da je potrebno intenzivno raditi na promociji udomiteljstva kako bi se stvorili preduvjeti za deinstitucionalizaciju i transformaciju domova, uz ubrzan razvoj mreža pružatelja socijalnih usluga.

Praćenjem zaštite prava djece koja žive na otocima, Ured je proveo **anketu o socijalnoj skrbi i obiteljsko-pravnoj zaštiti na otocima**. Dobiveni rezultati ukazuju na brojne poteškoće s kojima se susreću djelatnici CZSS-a u obavljanju poslova obiteljsko-pravne zaštite te potvrđuju da djeca na otocima ne uživaju jednaki standard zaštite kao djeca na kopnu te da postoji potreba unapređivanja i reorganizacije sustava njihove zaštite. Osim zapošljavanja i educiranja stručnjaka te angažiranja mobilnih timova u otočnim ili drugim udaljenim sredinama, dugoročno rješenje problema vidimo u intenziviranju preventivnih aktivnosti, uz obveznu međuresornu suradnju koja treba biti okosnica svih protokola postupanja.

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU

Pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici u 2018. godini obišli su ukupno 71 ustanovu i ostalih mjesta: 11 ustanova socijalne skrbi, jedan centar za socijalnu skrb, dva skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, dva centra za smještaj tražitelja međunarodne zaštite i iregularnih migranata, 44 odgojno-obrazovne ustanove, dvije zdravstvene ustanove, dvije dječje igraonice, tri kaznene ustanove i četiri druga mjesta.

9 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE ZA ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE

U 2018. organizirali smo ukupno 25 skupova, od čega 19 samostalno, a šest u suradnji s drugim organizatorima. Posebno ističemo događaje kojima smo obilježili 15. obljetnicu Pravobranitelja za djecu u RH - izložbu „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim, sudjelujem“ (Etnografski muzej Zagreb, 20.11. - 14. 12. 2018.) te predstavlanje istraživanja o participaciji djece u školama te o djeci u alternativnoj skrbi i deinstitucionalizaciji. Objavili smo bo-

gato ilustrirani katalog spomenute izložbe i kalendar za 2019. „Poznajem i poštujem dječja prava“ s ilustracijama učenika umjetničkih škola. Na stručnim skupovima u RH održali smo 55 izlaganja te smo u raznim publikacijama objavili 13 članaka. Suradivali smo s brojnim institucijama i organizacijama. Naša *Mala kuća dječjih prava* bila je mjesto susreta pravobraniteljice s djecom te brojnih aktivnosti u promociji dječjih prava za djecu i odrasle. Taj smo prostor ustupili i drugima te je, zajedno s našim aktivnostima, ostvareno 32 takva događanja.

10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Uredu pravobraniteljice za djecu osobito su važni susreti s djecom, kao izvor spoznaja o ostvarivanju dječjih prava, kao i o stajalištima, opažanjima i razmišljanjima djece te njihovim prijedlozima za poboljšanja u ostvarivanju dječjih prava. S djecom razgovaramo u ustanovama u kojima borave, u sklopu različitih događanja, manifestacija i programa u kojima sudjeluju djeca, u našim uredima te u radu s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). Vrijedan doprinos kvaliteti susreta s djecom je mogućnost grupnog i radioničkog rada koju pruža prostor *Male kuće dječjih prava*.

11 MEĐUNARODNA SURADNJA

Međunarodna suradnja obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu u suradnji s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija, tijela ili s neovisnim stručnjacima te kroz sudjelovanja na međunarodnim skupovima. U 2018. intenzivno smo suradivali s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu (ENOC) i mrežom COPE - *Children of Prisoners Europe* i EUROCHILD-om.

12 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Djelovanje Ureda pravobraniteljice za djecu na četiri lokacije, središnji ured u Zagrebu te regionalni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci, omogućuje odgovarajuću dostupnost prijaviteljima povreda dječjih prava, a ujedno olakšava zadovoljenje potreba djece u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Zaštita, praćenje i promicanje dječjih prava ostvaruju se kroz susrete s djecom, suradnjom s institucijama i stručnim osobama koje se bave dječjim pravima, obilascima mjesta gdje su djeca smještena te izlaganjima na stručnim skupovima. Omogućen je svakodnevni kontakt građanima, koji prijavljuju povrede dječjih prava, uz davanje savjeta i obavijesti o mogućim postupanjima. U cjelovitom izvješću o radu u 2018. godini detaljno je opisan način rada ureda uz iskazane podatke o područjima u kojima dolazi do kršenja prava djece.

13 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu. U siječnju 2018. donesen je novi Poslovník o radu pravobranitelja za djecu (NN 49/18), a u lipnju 2018. novi Pravilnik o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima je, uz pravobraniteljicu Helencu Pirnat Dragičević i dvije zamjenice mr. sc. Mariju Gabelicu Šupljiku i Ivanu Buljan Ajelić, od potrebna 23 državna službenika, na dan 31. prosinca 2018. radilo 16 državnih službenika. Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, u 2018. nije bilo novih zapošljavanja. Planirano je daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu pa su tako početkom 2019. zaposlene dvije nove djelatnice s visokom stručnom spremom. Ured radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 3. Poslovni prostori su u vlasništvu RH, nama dodijeljeni na korištenje te zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. Posebno ističemo dobre uvjete za rad i susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika u Maloj kući dječjih prava, prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda.

Proračun Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu iznosio je **5.301.006,00 kn** i planiran je sukladno Strateškom planu Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2018. - 2020., kao i sukladno Planu i programu rada Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu. Proračun je izvršen u iznosu od **5.020.643,55 kn** odnosno 94,71%. Godišnji financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu izrađeni su u zakonskom roku i dostavljeni Državnom uredu za reviziju i Financijskoj agenciji.

14 ZAKLJUČAK

24

Iako Republika Hrvatska ulaže napore za povećanje dobrobiti djece kako bi se približila standardima razvijenih zemalja svijeta, u usporedbi sa zemljama članicama Europske unije, nažalost, nalazi se pri dnu ljestvica koje prate ostvareni napredak, naročito u području zdravstvene i socijalne skrbi kao i zaštite te obrazovanja djece.

Stoga, unatoč pozitivnim pomacima u pojedinim područjima prava djece, kada važno mjere, inicijative i procese usmjerene unapređivanju prava djece koje su poduzete, odnosno propuštene, nažalost, u 2018. godini još uvijek bilježimo negativnu bilancu i to osobito kada pratimo primjenu postojećih propisa u praksi.

Odrastanje djece u Hrvatskoj obilježeno je velikom nejednakošću koja se ne rješava sustavno. Zbog toga najviše trpe ranjive skupine djece, kao što je to vidljivo i iz ovog izvješća.

Skrb o djeci je većim dijelom u nadležnosti lokalnih zajednica koje imaju različite kapacitete i resurse za promicanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta. Stoga prava djeteta u Hrvatskoj uvelike ovise o prebivalištu djeteta. Neravnomjerna dostupnost usluga za djecu i obitelji po županijama, gradovima i općinama dovodi do velikih razlika, već od samog početka života. Djeca s neurorazvojnim rizicima i teškoćama u razvoju posebno su zakinuta za neophodne usluge rane intervencije u djetinjstvu, čija dostupnost ovisi o lokalnim uvjetima i odlukama, što je već naglašavano u prijašnjim izvješćima. Odogoda uspostave nacionalnog tijela koje će koordinirati i voditi razvoj strategije rane intervencije u djetinjstvu tijekom 2018. godine dodatno je usporila važne promjene koje su potrebne kako bi sva djeca s teškoćama u razvoju ostvarivala svoja prava.

Analizirajući vrstu i broj prijava, vidimo da i dalje društvo nema rješenja za podršku djeci i roditeljima u visokokonfliktnim razvodima, koji se ponekad pretvaraju u medijske senzacije. Uključivanje medija i javnosti u rješavanje takvih problema pokazalo se neučinkovitim, otežavajućim i povređujućim za djecu. Povećanje broja stručnjaka i unapređivanje uvjeta za njihov rad vidim kao jednu od ključnih promjena koje se trebaju dogoditi kako bi se ostvarivalo pravo djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb tijekom obiteljskih kriza.

Broj prijava u području povreda obrazovnih prava djece i dalje je na visokom drugom mjestu, što nam govori o potrebi za hitnim i stručno utemeljenim promjenama u području obrazovanja. Povrede obrazovnih prava, slabi obrazovni ishod djece (u odnosu na druge zemlje uključene u PISA testiranje), nasilje u školama, nizak stupanj sudjelovanja djece u školskom odlučivanju, ali i nezadovoljstvo djece školskim sustavom, problemi su za koje još uvijek nisu pronađeni sustavni odgovori koji bi ove negativne trendove okrenuli u pozitivnom smjeru.

Zaštita djece od nasilja i zanemarivanja još je jedno područje kojemu treba posvetiti posebnu pažnju. Djeca svjedoke raširenoj praksi toleriranja nasilja i, nažalost, u tome im odrasli često ne daju dobar primjer - u obitelji, na sportskim stadionima, u medijima, do mjesta na kojima se donose političke odluke. Djeca u Hrvatskoj trpe nasilje i zanemarivanje, najčešće uz prešutno odobravanje okoline. Stoga i ovdje podsjećam na dužnost svih odraslih osoba da prijavljuju nasilje i zanemarivanje djece kad god postoji sumnja na takvo neprihvatljivo ponašanje prema djeci. Obiteljsko nasilje i zanemarivanje vodi djecu u začarani krug loših životnih izbora, vršnjačkoga nasilja, problema u ponašanju pa i sukoba sa zakonom. Uz širenje stručne podrške djeci koja su pretrpjela bilo koji oblik nasilja, pozivam resorna ministarstva da što prije primijene stručno utemeljene programe prevencije obiteljskog nasilja, kao i nasilja među djecom.

Pojačanu svijest i načelno opredjeljenje društva za zaštitu djece od seksualnog nasilja i iskorištavanja ne prati zadovoljavajuća razina zaštite djece. Izmjenama propisa još nije postignut odgovarajući pravni okvir za zaštitu djece, a zabrinjava nas i neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima. Nažalost, djeci nisu pod jednakim uvjetima dostupni programi prevencije seksualnoga nasilja i iskorištavanja, kao ni programi podrške i pomoći kad se nasilje dogodi. Stoga pozivam nadležna tijela na otklanjanje uočenih nedostataka i problema.

Dugogodišnja niska razina učinkovitosti pravosuđa u postupcima u kojima se rješava o pravima djece zabrinjavajuća je. Zbog dugotrajnosti sudskih postupaka, neefikasnosti ovrha, neujednačenosti sudske prakse i presporog rješavanje složenih obiteljsko pravnih odnosa, djeca ne ostvaruju odgovarajuću zaštitu. Pozivam nadležne na dodatna ulaganja u tehničku opremljenost sudskih prostora, kadrovsku ekipiranost te kvalitetnu i kontinuiranu edukaciju stručnjaka koji dolaze u kontakt s djecom. Podrška i pomoć djetetu sudioniku u sudskom postupku (kaznenom, prekršajnom, građanskom i upravnom) mora biti sustavna i dostupna svakom djetetu pod jednakim uvjetima.

Svako dijete u Hrvatskoj ima pravo na zdravstvenu skrb, no za roditelje i skrbnike je ostvarivanje tog prava sve zahtjevnije. Tragične smrti djece koje su se možda mogle izbjeći, otežan pristup lijekovima koji olakšavaju život djece s kroničnim bolestima, poboljšavanje od bolesti koje su u prošlosti bile iskorijenjene, a sada se vraćaju uslijed pada procijepljenosti, samo su neke od posljedica neodgovarajuće zdravstvene skrbi za djecu. Zdravstvena skrb je teško dostupna djeci koja žive u manjim mjestima, djeci koja žive u obiteljima koje se bore sa siromaštvom, djeci s kroničnim bolestima te djeci azilantima i tražiteljima azila. Važno je da nadležna resorna tijela ulože dodatne napore u poboljšanje uvjeta i dostupnosti zdravstvene skrbi za svu djecu te u osvjješćivanje javnosti o važnosti provođenja cijepljenja.

Longitudinalno istraživanje o stanju prava djece smještene u institucijama, koje je proveo Ured pravobraniteljice u suradnji sa stručnjacima, poziva na hitnu akciju resornog ministarstva te stručnjaka u području socijalne skrbi. Iako su problemi poznati od ranije, preporuke stručnjaka na temelju provedenog istraživanja mogu pomoći da se poboljšaju životi djece u institucijama.

Osobito želim istaknuti Plan reformi Vlade Republike Hrvatske u kojem su prepoznati deinstitucionalizacija i promicanje udomiteljstva djece kao prioriteta. Javna kampanja za promicanje udomiteljstva djece je dobar primjer suradnje između udomitelja za djecu, resornih tijela i medija, u korist najranjivijih skupina djece. No, kampanja neće biti dovoljna ukoliko sustav socijalne skrbi ne bude spremno dočekao nove udomitelje, za što je potrebno zapošljavanje novih stručnjaka koji će se baviti tim područjem.

Poteškoće u posvajanju djece i dalje su prepreka za trajna rješenja za djecu o kojoj se ne mogu brinuti njihovi biološki roditelji. U tom dijelu smatram da je važna kvalitetna suradnja između sustava pravosuđa i socijalne skrbi.

Rana identifikacija potreba i podrška djeci koja žive u siromašnim obiteljima može umanjiti negativne učinke siromaštva na dječji razvoj. Stoga pozivam da se usvoje dodatne mjere kojima će se djeca zaštititi od siromaštva i njegovog utjecaja na razvoj njihovih potencijala.

Istraživanja i podaci pokazuju da su djeca pripadnika romske nacionalne manjine među najzakinutijim skupinama djece u Hrvatskoj. Djeca Roma često ne dobivaju odgovarajuću zdravstvenu skrb zbog siromaštva obitelji koje si ne mogu priuštiti odlazak liječniku. Tek je manji dio romske djece uključen u predškolski odgoj i obrazovanje koje je preduvjet za uspješno obrazovanje djece. Ipak iz pojedinih primjera vidimo da su, uz povećani angažman lokalne zajednice, moguće promjene na bolje.

Već dugi niz godina pravobraniteljstvo za djecu se zalaže za obrazovanje u području medijske pismenosti za svako dijete. Porast prisutnosti medija u životima djece i odraslih izaziva zabrinutost jer je tek manji broj građana imao prilike stjecati znanja o medijima. Pozivam stoga resorno ministarstvo za obrazovanje da u većoj mjeri pomogne djeci snalaziti se u svijetu različitih medija, s naglaskom na učenje kritičkog mišljenja.

U 2018. godini osobito mi je bilo važno u što većoj mjeri čuti djecu i njihova mišljenja, stavove i prijedloge te ih upoznati s djelovanjem pravobraniteljstva za djecu. U tome su mi pomogla djeca, članovi moje Mreže mladih savjetnika, ko-

ji su mi pružili izravan uvid u to kako pojedina djeca u Hrvatskoj žive svoja prava te što vide kao prepreke i rješenja. Iz istraživanja o sudjelovanju djece u sustavu odgoja i obrazovanja doznali smo da djeca misle kako ih odrasli smatraju nedovoljno kompetentnima da sudjeluju u donošenju odluka koje ih se tiču. Stoga pozivam nadležno ministarstvo da uložiti dodatne napore u promicanje prava na sudjelovanje u sustavu odgoja i obrazovanja. I osobno ću se u daljnjem radu zalagati upravo za smisleno sudjelovanje djece u donošenju odluka koje ih se tiču na svim razinama.

Iako su već gotovo tri desetljeća prisutna u pravnim okvirima širom svijeta, prava djece još uvijek nisu dovoljno bliska i razumljiva široj javnosti pa i stručnjacima u pojedinim područjima. Stoga, kao važan zadatak društva vidim pojačanje napora u širenju informacija i znanja o pravima djeteta, među djecom i odraslima. I ovom prilikom pozivam donositelje odluka, udruge i stručnjake da 2019. godinu, u kojoj obilježavamo 30. rođendan Konvencije o pravima djeteta, iskoriste na način da se dodatno posvete ispunjavanju ove važne društvene zadaće.

Nadam se da će problemi na koje ukazuje ovo izvješće biti smjerokaz i poticaj svim nadležnim tijelima, društvenim strukturama, ali i svim pojedincima koji rade s djecom i za djecu da svojim daljnjim aktivnostima u najboljem interesu djece unaprijede njihov položaj u društvu i zaštite njihova prava.

